

**TEK DİLLİ TÜRKÇE VE İKİ DİLLİ TÜRKÇE-KÜRTÇE KONUŞAN DİL
BOZUKLUĞUNA SAHİP ÇOCUKLARIN MORFOLOJİK VE SENTAKTİK
ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Seda ESERSİN

Eskişehir, 2017

**TEK DİLLİ TÜRKÇE VE İKİ DİLLİ TÜRKÇE- KÜRTÇE KONUŞAN DİL
BOZUKLUĞUNA SAHİP ÇOCUKLARIN MORFOLOJİK VE SENTAKTİK
ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

Seda ESERSİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Bülent TOĞRAM

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Mayıs, 2017

Bu Tez Çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1506S528 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Seda Esersin'nin "Tek Dilli Türkçe ve İki Dilli Türkçe-Kürtçe Konuşan Dil Bozukluğuna Sahip Çocukların Morfolojik ve Sentaktik Özelliklerinin İncelenmesi" başlıklı tezi 26/05/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı-Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	: Doç. Dr. Bülent TOĞRAM	
Üye	: Yard. Doç. Dr. Elçin TADİHAN ÖZKAN	
Üye	: Yard. Doç. Dr. Sertan ÖZDEMİR	

ÖZET

TEK DİLLİ TÜRKÇE VE İKİ DİLLİ TÜRKÇE-KÜRTÇE KONUŞAN DİL BOZUKLUĞUNA SAHİP ÇOCUKLARIN MORFOLOJİK VE SENTAKTİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Seda ESERSİN

Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mayıs, 2017

Danışman: Doç. Dr. Bülent TOĞRAM

Çocukların bir kısmı farklı nedenlerle dil dediğimiz sözel, yazılı veya başka bir sembol sistemini öğrenmekte, kullanmakta veya anlamada sıkıntılar yaşarlar. Bu sıkıntılar dilin bir veya daha fazla bileşeninde birlikte ve farklı derecelerde görülebilmektedir. Genel olarak herhangi belirli bir etiyojisi olmadan sözel dilde yaşlılarından önemli derecede görülen bir gerilik Özgül Dil Bozukluğu (ÖDB) olarak adlandırılmaktadır. Bu bozukluk dilin anlama ve ifade etme boyutunda dilin birçok bileşenini etkilemektedir. Yapılan çalışmalarda sözdizimi ve biçimbilgisi bileşeninin ağırlıklı olarak birçok dilde etkilendiği ortaya konulmuştur.

Bu konuda yapılan çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır ve yapılan bu sistematik çalışmalar da göstermiştir ki ÖDB diller arası önemli oranda farklılıklara sahiptir. Diğer yandan tüm dünyada 100 milyondan fazla kişi tarafından ana dili olarak konuşulan Türkçe için bu konuda yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ek olarak, alanyazında Kürtçe'nin tek dilli ve iki dilli edinimi ve bozukluğu ya da gelişiminde görülen aksaklıklarla ilgili çalışma neredeyse yoktur.

Türkçe'de, tek dilli ve Almanca-Türkçe, İngilizce-Türkçe ve Hollandaca-Türkçe gibi iki dilli özgül dil bozukluğu olan çocuklarla yapılan sınırlı sayıda araştırma göstermiştir ki, bu çocuklar alan yazında diğer dillerde yapılan çalışmalara paralel olarak, hem biçimbilgisi hem de sözdiziminde yapı olarak farklılıklara sahip olmakla birlikte önemli problemler yaşamaktadırlar.

Bu çalışmada anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfolojik ve sentaktik özelliklerinin profilini çıkarmak, bu özelliklerin anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli normal dil gelişimine sahip çocuklar ve anadili Türkçe olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfolojik ve sentaktik

özelliklerinden hangi açılardan farklılaştığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda ise bahsedilen hedeflere ulaşmak için bazı basamaklar izlenmiştir. İlk olarak bu üç grubun morfolojik ve sentaktik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla TODİL tüm alt testleriyle tüm katılımcılara uygulanmış ve aynı bağlamda tüm katılımcılardan doğal dil örneği alınıp sözcüklerde ve biçimbirimlerde ortalama sözcük uzunlukları hesaplanmış ve 3 grubun sağladığı tüm sonuçlar birbirleriyle karşılaştırılmıştır.

Elde edilen sonuçlar ışığında iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocuklardan dilbilgisel bağlamda farklı özellikler sergilemediği saptanmıştır. Bu durum alanyazında yapılmış olan ilgili çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: İki dillilik, Özgül Dil Bozukluğu, Türkçe, Kürtçe

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE MORPHOLOGICAL AND SYNTACTIC CHARACTERISTICS OF BILINGUAL TURKISH-KURDISH SPEAKING AND MONOLINGUAL TURKISH SPEAKING CHILDREN WITH SPECIFIC LANGUAGE IMPAIRMENT

Seda ESERSİN

Department of Speech and Language Therapy

Anadolu University, Graduate School of Health Sciences Institute, May, 2017

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Bülent TOĞRAM

Some of the children may have problems with understanding or expressing language and grammar due to several reasons. Generally, Specific Language Impairment (SLI) is described as significant problems in the development of spoken language because of unknown etiology. Children with SLI (Specific Language Disorder) demonstrate several deficits in the receptive and expressive domains of language with different severities. Many cross-linguistic studies argue that children with SLI have specific problems with morphology and syntax.

Studies in typologically different languages have also been arising to investigate the specifics on a variety of grammatical aspects and it is shown that there are many cross-linguistic differences. However, few researches have focused on the linguistic characteristics in Turkish children with SLI which is native language of over 100 million people worldwide. On the other hand for Kurdish there is almost no research focusing both on the normal and abnormal language development.

The findings of limited studies done for Turkish in both monolingual and bilingual populations with SLI such as German-Turkish, English-Turkish, Dutch-Turkish have shown that these children have also significant problems in the use of morphology and syntax similar as the results of other studies done for other many languages.

In this study it is aimed to define the morphology and syntax features of bilinguals speaking Turkish-Kurdish with SLI and to compare these features to the bilinguals speaking Turkis-Kurdish who have typical language development and the

monolinguals speaking Turkish with SLI. For this aim, some steps have been followed. Firstly, in order to analyze the grammar, in the aspects of morphology and syntax, in detail, Turkish versions of Test of Early Language Development Third Edition and Test of Language Development Primary Fourth Edition was used and spontaneous language samples were taken. The language sample was analyzed using Turkish version of Systematic Analysis of Language Transcripts (SALT) and compared to each groups.

Findings show that bilingual children with SLI do not differ from the monolingual children with SLI in the aspect of their morphology and syntax features. These findings are similar to the previous studies done about the topic.

Keywords: Bilingualism, Specific Language Impairment, Turkish, Kurdish

TEŞEKKÜR

Araştırmanın başından beri desteğini hep hissettiğim değerli hocam Yard. Doç. Dr. Orhan Selçuk Güven ve en kritik dönemlerde kurtarıcım olan danışman hocam Doç. Dr. Bülent Toğram'a teşekkür ederim.

Tüm yüksek lisans eğitimim boyunca yolumu aydınlatan bütün Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü hocalarıma ve tüm eğitim hayatım boyunca bana emeği geçen bütün öğretmenlerime teşekkür ederim.

Tez dönemim boyunca her zaman bana destek olan, motivasyonumu yükseltmek için fakültede üzerime düşen sorumlulukları hafifletmek adına ellerinden gelen her şeyi yaptıklarına inandığım İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekan Yardımcısı Yard. Doç. Dr. Mehmet Sağlam'a, Bölüm başkanım Doç. Dr. Elif Baysal'a, mesai arkadaşlarım Öğr. Gör. Deniz Uğur Cengiz ve Arş. Gör. Agit Şimşek'e teşekkür ederim.

Veri toplama aşamasında örneklem bulma ve örneklemelere ulaşma konusunda bana yardımcı olan İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Odyoloji Bölümü öğrencileri Ayşe Büşra Polat, Ahmet Çınar, Betül Gürsoy, Gamze Gödelek ve Ceylan Boynuydoğan'a teşekkür ederim.

Tüm hayatım boyunca yalnızca akademik değil, karşılaştığım tüm sorunlarımda hep yanımda olan canım aileme teşekkür ederim.

Yalnızca bu çalışmanın getirdiği stres ya da umutsuzluk anlarımda değil, yaşamımın her anında yanımda olan canım arkadaşım Arş. Gör. Zafer Susoy'a hep yanımda kaldığı için teşekkür ederim.

Yanlarındayken başkası gibi davranmak zorunda hissettirmedikleri ve tezsel sorunlarımdan dolayı tüm hıncımı kendilerinden çıkarmama izin verdikleri için 10 yıllık arkadaşlarım Arş. Gör. Serap İri, Arş. Gör. Havva Zorluel ve Fulya Gökçen'e ve özellikle veri toplarken ihtiyacım olan motivasyonu bana sağlayan arkadaşım Özlem Oğuz'a teşekkür ederim.

Ve son olarak, çalışmama katılıp gerekli verileri bana sağladıkları için katılımcı olan tüm aile ve çocuklara teşekkür ederim.

26/05/2017

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "bilimsel intihal tespit programı"yla tarandığını ve hiçbir şekilde "intihal içermediğini" beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Seda ESERSİN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç	3
1.2. Önem	4
1.3. Sınırlılıklar	4
2. ALANYAZIN	6
2.1. İki Dillilik	6
2.1.1. İki Dillilik Türleri	6
2.1.2. İki Dillilikte İkinci Dilin Edinimi ve Özellikleri	8
2.2. Özgül Dil Bozukluğu	9
2.2.1. Özgül Dil Bozukluğunda Dil Özellikleri	11
2.2.2. Türkçe’de Özgül Dil Bozukluğu	12
2.2.3. İki Dillilik Durumunda Özgül Dil Bozukluğu	14
3. GEREÇ VE YÖNTEM	19
3.1. Araştırmanın Deseni	19
3.2. Genel ve Etik Konular	19
3.3. Katılımcı Özellikleri	19
3.4. Katılımcı Ölçütleri	22
3.4.1. Tipik Gelişim Gösteren Tek Dilli Grup	22
3.4.2. Anadili Türkçe Olan Tek Dilli ÖDB’li Grup	22
3.4.2.1. Dahil Etme Kriterleri	22

3.4.2.2. Hariç Tutma Kriterleri	23
3.4.3. Anadili Türkçe-Kürtçe olan Normal Dil Gelişimine Sahip İki Dilli Çocuklar	23
3.4.3.1. Dahil Etme Kriterleri	23
3.4.3.2. Hariç Tutma Kriterleri	23
3.4.4. Anadili Türkçe-Kürtçe olan ÖDB'li İki Dilli Çocuklar	23
3.4.4.1. Dahil Etme Kriterleri	24
3.4.4.2. Hariç Tutma Kriterleri	24
3.5.1. Veri Toplama Prosedürü	24
3.5.2. Veri Toplama Araçları	26
3.6. Verilerin Analizi	28
3.6.1. Uygulamacı	28
4. BULGULAR ve YORUM	29
4.1. Giriş	29
5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	36
5.1. Sonuç	36
5.2. Tartışma	36
5.3. Öneriler	39
KAYNAKLAR	41
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 3.1. Çalışma Katılımcılarından İki dilli Kontrol Grubuna Ait Demografik Özellikler	20
Çizelge 3.2. Çalışma Katılımcılarından İki Dilli ve Tek Dilli Bozukluk Gruplarına Ait Demografik Özellikler	20
Çizelge 3.3. Anadili Türkçe-Kürtçe Olan Normal Dil Gelişimine Sahip, Anadili Türkçe-Kürtçe Olan Özgül Dil Bozukluğuna Sahip ve Anadili Türkçe Olan Özgül Dil Bozukluğuna Sahip Çocukların Oluşturduğu Grupların Yaşlarının Ortalamaları	21
Çizelge 4.4. TODİL Bileşkeleri ve Sözel Dil Değerlerine İlişkin Betimsel İstatistikler	29
Çizelge 4.5. TODİL Alt Testleri ve Osu Değerlerinin Mann-Whitney U Testine Dair Sonuçları	32
Çizelge 4.6. İki Dilli Normal ve iki Dilli ÖDB’li Katılımcıların Biçimbirim Ve Sözcük Düzeyinde OSU Değerleri	33
Çizelge 4.7. İki Dilli ÖDB’li Sözcük Dağarcığı Yaş Eşdeğeri Eşlenmiş Grubun Biçimbirimlerde OSU ve Sözcüklerde OSU Değerlerinin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi İle Karşılaştırıldığı Çizelge	34

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AAİDD	: American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (Amerika Bilişsel ve Gelişimsel Engeller Topluluğu)
ASHA	: Amerikan Konuşma-Dil-İşitme Birliği (American Speech-Language-Hearing Association)
DİLKOM	: Dil ve Konuşma Bozuklukları Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi
ORT.	: Ortalama
OSU	: Ortalama Sözcü Uzunluğu
ÖDB	: Özgül Dil Bozukluğu
P	: Anlamlılık düzeyi
SALT	: Systematic Analysis of Language Transcripts (Türkçe Dil Örnekleri Analiz)
SPSS 21	: İstatistik Paket Programı
SS	: Standart Sapma
TEDİL	: Türkçe Erken Dil Gelişim Testi
TGG	: Tipik Gelişim Gösteren
TODİL	: Türkçe Okul Çağı Dil Gelişimi Testi

1. GİRİŞ

Dil insanlar arası iletişimde kullanılan, duygu ve düşüncelerin ifade edilebilmesi için en doğal yollarla kazanılan sistemli bir araçtır. Chomsky'e göre her birey sezgisel olarak bir ana dile sahip doğar. Bir başka deyişle, hangi dilsel topluluk olursa olsun, bütün insanlar, beyinlerinde doğuştan bir dilbilgisel sisteme sahiptirler (Yule, 1996). Yani dil yetisi doğuştan sahip olunan bir yeti olup, her insan en az bir anadil konuşucusudur.

Her birey en az bir anadile sahiptir. Bazı çocuklar anadillerini edinirken bazı sorunlarla karşılaşır. Bunlardan biri de çocukların anadillerinin dilbilgisini edinirken karşılaştıkları problemlerdir. Aynı şekilde, özgül dil bozukluğu tanısı almış iki dilli çocuklar hayatlarının ilk yıllarında ikinci dilin dilbilgisini edinirken bazı zorluklara sahip olurlar (Orgassa, 2009). Özgül dil bozukluğu ve iki dilliliğin dilbilgisi edinimini ne derece etkilediği ve bu iki durumun özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli bir çocuğun dil edinimine nasıl bir etkide bulunduğu bilinmemektedir (Orgassa, 2009). Bu, yalnızca klinik uygulama için bir problem değil, aynı zamanda araştırmacıların son yıllarda heyecan duyduğu da bir konu olmuştur.

İki dil edinen çocuklar tek dilli çocuklardan daha farklı bir dil edinim sürecine sahiptirler. Normal bir dil edinim sürecine sahip iki dilli çocukların dil gelişim özelliklerine dair sahip olunan bilgi çok azdır (De Jong vd., 2010). Normal gelişen iki dilli çocukların ikinci dillerinin dilbilgisi özellikleri özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocukların dilbilgisel özelliklerine benzemektedir (Yağmur, Nap-Kolhoff, 2010). İki dilli çocukların dil özelliklerini değerlendirmede kullanılacak ölçüm araçlarının kısıtlılığı ve yalnızca tek dilde değerlendiriliyor olmaları ve onların ikinci dil edinim örüntülerinin tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocuklara benziyor olması dil bozukluğu tanısı almalarına ve özel eğitime yönlendirilmelerine neden olmaktadır.

İki dilli çocukların her bir dile dair edindikleri dilbilgisel bilgi o iki dilin konuşucusu olan tek dilli akranlarının sahip oldukları dilbilgisel bilgilerle aynı örüntülere sahiptir (Erdoğan, 2015). Fakat iki dil arası morfosentaktik yapılarıdaki değişiklikler dilbilgisel yapıların edinim sırası ve oranına etkide bulunabilmektedir. Normal gelişime sahip iki dilli çocuklar edinim sürecinin ilk yıllarında morfosentaktik

açından tek dilli akranlarından geri kalsalar da bahsedilen yapıları kazanmak için daha fazla zamana ihtiyaç duymamaktadırlar (Paradis, 2010).

Özgül dil bozukluğuna sahip çocuklar dilin ağırlıklı olarak morfosentaktik yapılarında problem yaşarlar. Yapılan ilgili çalışmaların ışığında farklı dil konuşucusu olan çocuklardaki özgül dil bozukluğunun farklı morfosentaktik yapıları etkilediği saptanmıştır (Leonard, 2014). Öte yandan ise, tüm dünyada 100 milyondan fazla bireyin ana dili olan Türkçe'ye dair yapılmış çalışmalar oldukça azdır. Güven (2009) tarafından yapılan bir çalışmada, Türkçe tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların kronolojik yaşı ve dil yaşının, eşlenmiş gruplarla biçimbirim kullanımı açısından, bariz farklılıklara sahip olduğu gözlenmiştir. Aynı zamanda, bu çocukların kontrol gruplarına göre, daha basit ve kısa cümleler kullandıkları ortaya konulmuştur. Bunun dışında Almanca-Türkçe (Babür vd., 2007), Hollandaca-Türkçe (Orgassa vd, 2007) ve İngilizce-Türkçe (Marinis, 2007) etkileşimli iki dilli dil bozukluğu olan çocuklarla ilgili sınırlı sayıda araştırma göstermiştir ki, bu çocuklar, alan yazınla paralel olarak, dilbilgisel problemler yaşamaktadır.

Özgül dil bozukluğunun iki dilli bağlamlarda meydana geldiği durumlarda iki dilin dilbilgisel yapılarının birbirini etkilediklerinden bahsedilmiştir. Bu durum hedef dillerden Kürtçe'nin dilbilgisi hakkında bilgi sahibi olmamızı gerekli kılar. En genel çerçeveden bakıldığında, Kürtçe (Kurmançî) Hint-Avrupa Dil Ailesinin İran grubunun batı alt dalları arasında yer alan Split-Ergatif bir dildir, (Kreyenbroek, 1994'den aktaran Mahalingappa, 2009) ve özne + nesne + yüklem biçiminde sıralanan çok katı bir sözdizim sistemine sahiptir. (McCarus, 1992'den aktaran Mahalingappa, 2009). Biçimbilgisine bakılacak olursa; isimler genellikle sayı, belirtme, cinsiyet, ya da hal son ekleriyle çekimlenirken, fiiller; zaman, hal, geçişlilik, çatı, kip, şahıs ve sayı son ekleriyle çekimlenir (Mahalingappa, 2009).

Türkiye'deki en geniş azınlık grubun dili olmasına rağmen, Kürtçe ve edinimi ile ilgili çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Literatürde Kürtçe dilinin edinimi ile ilgili yapılmış tek çalışma Kürtçe'deki Split-Ergatif sistemin ediniminin (Mahalingappa, 2009) araştırılmasıdır. Bu çalışma sonuçları da göstermiştir ki, çocuklar ergatif yapıyı 2;0 yaşında üretirken, Split-Ergatif yapının sürekli kullanımı 2;6 yaşına denk gelmektedir.

Özetle, araştırmanın temel çıkış noktalarından biri olan özgül dil bozukluğuna dair Türkçe olarak yapılmış çalışmaların sınırlı sayıları ve Türkçe-Kürtçe iki dillilik durumunda meydana gelen özgül dil bozukluğu ile ilgili hiçbir çalışmanın olmayışı bu popülasyondaki çocukların nasıl bir morfosentaktik profile sahip oldukları hakkında ilgili uzmanlık alanlarını karanlıkta bırakmaktadır.

1.1. Amaç

Bu çalışmada, Türkçe konuşan tek dilli ve Türkçe-Kürtçe konuşan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip 5-9 yaş arası çocukların anlama ve ifade etme boyutunda morfolojik ve sentaktik (biçimbilgisi ve sözdizimi) özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Spesifik olarak ise; Türkçe-Kürtçe konuşan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip olan çocukların Türkçe konuşan tek dilli normal dil gelişimine sahip, Türkçe konuşan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip ve Türkçe-Kürtçe konuşan iki dilli normal dil gelişimine sahip çocukların oluşturduğu gruplardan morfolojik ve sentaktik özellikleri açısından farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, bu araştırma çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Anadili Türkçe-Kürtçe olan 5-9 yaş aralığında normal dil gelişimine sahip iki dilli çocukların Türkçe morfoloji ve sentaks performans özellikleri nelerdir?
2. Anadili Türkçe-Kürtçe olan 5-9 yaş aralığında özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların Türkçe morfoloji ve sentaks performans özellikleri nelerdir?
3. Anadili Türkçe-Kürtçe olan 5-9 yaş aralığında özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların Türkçe morfoloji ve sentaks performans özellikleri anadili Türkçe-Kürtçe olan 5-9 yaş aralığında normal dil gelişimine sahip iki dilli akranlarından ne gibi farklılıklara sahiptir?
4. Anadili Türkçe-Kürtçe olan 5-9 yaş aralığında özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların Türkçe morfoloji ve sentaks performans özellikleri anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli akranlarından ne gibi farklılıklara sahiptir?

5. Anadili Türkçe-Kürtçe olan 5-9 yaş aralığında normal dil gelişimine sahip çocukların OSU değerleri anadili Türkçe-Kürtçe olan 5-9 yaş aralığındaki özgül dil bozukluğuna sahip çocukların OSU değerlerinden farklılaşıyor mu?

1.2. Önem

Özgül dil bozukluğu birçok ülkede güncel ve araştırmaların gün geçtikçe arttığı ve bugün birçok araştırmacı tarafından genel popülasyonda % 7-12 arasında değişen oranlarda bireylerin etkilendiği aktarılan ve hayat boyu süren gelişimsel bir bozukluktur (Leonard, 1998).

Yapılan çalışmalarda (Paradis, 2006; Bedore, Pena, 2008; Gilliam vd., 2013) bu bozukluğun diller arası tipolojik farklılıkları bulunmakla birlikte ağırlıklı olarak ifade edici tipte ve dilin sözdizimi ve biçimbilgisi bileşenlerini kapsayan dilbilgisi bileşeninin etkilendiğini ortaya koyulmuştur. Diğer yandan iki dilli popülasyonlarda tek dilli popülasyonlardan bir takım farklılıklara sahip olduğu da aktarılmıştır.

Bugün birçok çalışma sonucunda bu bozukluğun erken tanı ve müdahalesinin bireylerde çok önemli ilerlemelere neden olduğu; dil ve iletişim becerilerinin yanında, sosyal, psikolojik duygusal gelişimlerinde de önemli kazanımlara yol açtığı bulunmuştur (Dollaghan, 2008).

Bu çalışma ile birlikte ilk kez Türkçe-Kürtçe iki dillilik bağlamında özgül dil bozukluğu bu kadar ayrıntılı şekilde incelenecektir. Bu sayede Türkiye’de yaşayan milyonlarca insanın konuştuğu diller olan Türkçe-Kürtçe’nin etkileşimde olduğu iki dillilik bağlamında meydana gelen özgül dil bozukluğu durumlarında Türkçe’nin ne tür özellikler gösterdiği ortaya konularak, bu bireylerin erken tanınip gerekli müdahale ve terapileri almaları da sağlanabilecektir.

1.3. Sınırlılıklar

1. Özgül dil bozukluğunun tanılanmasının güç bir dil bozukluğu olması (tüm diğer gelişim alanlarının dışlanmaı gerekliliği) nedeniyle bu bozukluğu sahip tek dilli 3 çocuğa ulaşılmış olması,

2. Kürtçe (Kurmançi) dili ile ilgili dilbilgisel özelliklere yönelik yapılmış çalışmaların yetersizliği nedeniyle bu dili konuşan iki dilli çocukların değerlendirilme

süreçlerinde karşılaşılan güçlüklerden dolayı özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli 3 çocuğa ulaşılmış olması,

3. İki dilli örneklemelerin iki dillilik tiplerinin, baskın olan dillerinin ve her iki dile de maruz kalma sürelerinin aynı olması gerekliliği,

4. Özellikle iki dilli popülasyonda yapılan veri toplama sürecinde ebeveyn/birincil bakıcı ve öğretmen görüşmelerinin ekstra bir öneme sahip olması ve alınan bilginin teyiti için birden çok kez gerekli görüşmelerin gerçekleştirilmiş olması,

5. Tüm katılımcıların uygulamacı ile ilk defa karşılaşıyor olmalarından dolayı doğal konuşma örneği alınırken çocukların çekingen bir tavır sergilemeleri bu çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

2. ALANYAZIN

Bu bölümde iki dillilik, özgül dil bozukluğu (ÖDB), tek dil ve iki dilli olma durumlarında özgül dil bozukluğu ve spesifik olarak özgül dil bozukluğu durumlarında, çocukların dil performanslarının morfosentaks bağlamında nasıl bir profile sahip olduğu hakkında alanyazın taraması sonucu elde edilen bilgiler sunulmuştur.

2.1. İki Dillilik

İki dillilik için birçok tanım kullanılmaktadır. Bu durum, üzerinde görüş birliği olan bir tanımın olmadığını göstermektedir. Tanım güçlüğü, iki dillilik olgusunun durağan olmamasından kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 2014). Durağan olmaması durumu, dillerin dinamik bir yapısının olmasından gelmektedir. Her dil değişime açıktır ve iki dillilik durumunda bu değişim diğer dili de etkilemektedir. En temel hatlarıyla iki dillilik; bir bireyin iki anadili olması ve bu iki dili alternatif bir şekilde günlük yaşamında kullanabilmesi olarak tanımlanabilir. Genesee, Paradis, Crago (2004) ise iki dilli bireyleri, doğdukları andan itibaren ya da doğumlarından sonra en az bir yıl içerisinde iki dile maruz kalan ve her iki dili de edinen bireyler olarak tanımlamışlardır. Yukarıda da belirtildiği gibi iki dilliliğin birden çok tanımının olması, onu alt kategorilere ayırmış, çeşitli dinamiklerin bu alt kategorilerin sınıflandırılmasında etkin rol oynamasına neden olmuştur.

2.1.1. İki Dillilik Türleri

İki dillilik tek tür bir olgu değildir. Günümüzde iki dillilik farklı bakış açılarından belirli alt türlerle sınıflandırılmaktadır ve bu sınıflandırma süreç içinde değişikliklere uğramıştır. Houston (1972), iki dilliliği sınıflandırırken birincil ve ikincil iki dillilik terimlerini kullanmıştır. Yazara göre birincil iki dillilik çocuğun her iki dili de doğal konuşma ortamında edinmesi iken ikincil iki dillilik çocuğun ikinci anadilini okula başladıktan sonra tamamen formal yollardan öğrenmesi olarak açıklanabilir. Yani, birincil iki dillilikte tek dilli çocukların yaşadığı doğal dil edinme süreci varken, ikincil dil ediniminde çocuğun ikinci anadilini kasıtlı bir şekilde öğrenme süreci bulunmaktadır.

Edinim sıralarına göre iki dillilik erken ve geç iki dillilik olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Erken iki dillilikte adından da anlaşılabilceği gibi çocuklar her iki dili de

çocukluk çağında edinirken, geç iki dillilikte ikinci anadilin çocukluk çağından sonra edinilmesi durumu bulunmaktadır. Erken iki dillilik daha sonra da sürekli üzerinde durulacağı gibi eşzamanlı ve sıralı iki dillilik olarak ikiye ayrılırken, geç iki dillilik ergen ve yetişkin iki dilliliği olarak sınıflandırılmıştır (De Groot, 2011).

Çocukların dil yeterliliklerini göz önünde bulunduran bir diğer sınıflandırma da iki dilliliği dengeli iki dillilik ve baskın iki dillilik olarak ikiye ayırmıştır. Bu sınıflandırma çerçevesinde, dengeli iki dillilikte çocuğun her iki dili de aynı derecelerdeki yeterlilikle performe etmesi beklenir, fakat önemli olan nokta bu iki dilin ne kadar iyi performe edilip edilmediği değil, ikisinin görece olarak eşit ya da yakın bir performe edilebilirlik seviyesine sahip olmasının beklenmesidir. Öte yandan baskın iki dillilikte edinilmiş olan dillerden birinin diğerine göre daha ileri seviyede olması beklenmektedir. İkinci dilin edinilme sürecindeki yeterlilik düzeyine göre ise iki dilli bireyler “yeterli iki dilli” ya da “yetersiz iki dilli” olarak ikiye ayrılıp, o dilin tipik dil konuşucusu seviyesi ya da bu seviyeye yakın bir yeterlilik düzeyi olduğu durumda yeterli iki dillilik, olmadığı durumlarda ise yetersiz iki dillilikten söz edilmiştir (De Groot, 2011). Başka bir sınıflandırmaya göre ise iki dillilik, her iki dilin de toplumsal bağlamda değerli görüldüğü durumlarda “eklemeli iki dillilik”, çocuğun anadilinin değerli görülmediği durumlarda ise “eksiltici iki dillilik” olarak gruplanmıştır (De Groot, 2011).

Maruz kalma örüntüleri ve dillerin edinildiği sosyolojik çevrenin hedef dillerin edinimlerini etkilediğine dikkat çekerek, iki dilliliği sıralı ve eşzamanlı iki dillilik olarak ikiye ayıran çalışmalar mevcuttur (Paradis, 2010). Eşzamanlı iki dillilikte çocuk her iki dili de 3 yaşından önce edinmeye başlarken, sıralı iki dillilikte çocuk bir dili tamamıyla edinmemiş olsa bile büyük çoğunluğunu edindikten sonra ikinci dili edinmeye başlamaktadır. Sıklıkla, çocukların daha çok maruz kaldıkları dil baskın dil olarak ele alınır.

Özetle, iki dilli bir çocuğun anadillerinin edinimi sürecindeki dil gelişiminde, hedef dillere maruz kalma süresi, konuşulan dillerin azınlık ya da çoğunluk dili olması, dillerin edinilmeye başladığı yaş ve dil baskınlığı gibi birçok faktör etkilidir (Paradis, 2010). Bu çalışmada ise iki dilli örneklemelerin aynı iki dillilik türüne sahip olması gerekliliğinden, dile maruz kalma süreleri, dili edinmeye başladıkları yaş ve dil

baskınlığı faktörleri katılımcıların çalışmaya dahil edilme sürecinde gerekli anket soruları ile irdelenmiştir.

2.1.2. İki Dillilikte İkinci Dilin Edinimi ve Özellikleri

İki dilli çocukların edindiği iki dil, edinme süresince maruz kaldıkları çevreye, bağlama ve süreye göre çeşitli farklılıklara sahip olabilir. İki dilli çocukların edindikleri her bir dile dair dilbilgisel özellikler hedef dillerin tek dil konuşucusu olan çocukların dilbilgisel özelliklerine benzemektedir ve bu dilbilgisel özelliklerin edinim sıraları da aynı şekilde hedef dillerin konuşucusu olan tek dilli akranlarının edinim sıralarıyla örtüşmektedir. Fakat dillerarası morfosentaktik yapılardaki farklılıklar/etkileşimler dilbilgisinin de içinde bulunduğu belirli yapıların edinim süresi ve oranını etkileyebilmektedir. Yani iki dillilerle tek dillilerin dil gelişimini farklılaştırabilen dinamikler için, edinilen yapıların kullanım sıklığı, baskınlığı ve dillerarası etkileşimlerdir denilebilir (Bedore, Peña, 2008).

Paradis (2010), iki dilli çocukların dil edinim süreçlerinde çift dilbilimsel bir sistemin varlığından bahsetmektedir. Bu bahsedilen çift dilbilimsel sistemin organizasyonunda telafi edici bir mekanizmanın varlığından söz edilir. Telafi edici mekanizma, iki dilli çocukların dil edinim süreçlerinde aksaklık yaşadıkları morfosentaktik yapıların edinilmesi için iki katı bir zaman dilimine ihtiyacı olmadıklarını vurgular. Bu mekanizma sayesinde baskın olan dillerinde akranlarıyla aralarında gözlemlenebilir bir fark olmadığı görülmektedir.

Dillerin gelişim örüntüleri her iki dilde de maruz kalınan süre ve maruz kalınan bağlam tarafından etkilenmektedir. Bu durumun getirdiklerinden biri de, çocukların dil becerileri, edinmenin ilk yıllarında dil özelliklerine yansıdığı için bahsedilen bu özellikler farklı bir sürecin yansıması olabilmektedir. Edinilen ikinci dil tek dilli normal dil gelişimine sahip çocuklardan farklı olabileceği gibi, edinilen ikinci dilin giderek kompleks bir yapıya dönüşmesi ilk dilin gerilemesine neden olabilmektedir (Bedore, Peña, 2008).

Çocuğun konuştuğu diller arasında daha iyi performans gösterdiği dil baskın dil olarak adlandırılır. Fakat bu durum çocuğun diğer dilinde yetersiz olduğu anlamına gelmemektedir. İki dilli bireylerde baskın olan dil hayatları süresince değişebilmektedir (Paradis, 2010).

Bazı çocukların iki dillilik durumları diğerlerinden farklı özelliklere sahip olabilmektedir. Özellikle ülkelerinde azınlık olan topluma ait bir dilin konuşucusu olan iki dilli çocuklar bu gruba örnek verilebilir. Böyle bir durumda çocukların ev dışındaki yaşantılarını sürdürebilmek için edindikleri dil onların ikinci dillerini oluşturmaktadır. Çoğunlukla çocuklar ilk dillerini okul öncesi dönemde, ikinci dillerini ise okula başladıktan sonraki dönemde o dile maruz kalarak edinmektedirler. Bu durum ise onların daha az ve sınırlı dil girdisine sahip olmaları itibariyle ikinci dil edinim süreçlerinde sorun yaşamalarına neden olabilmektedir (Verhoeven vd., 2011).

2.2. Özgül Dil Bozukluğu

Özgül Dil Bozukluğu (ÖDB) dışlama kriterleriyle tanımlanan bir gelişimsel dil bozukluğudur. Bu bozukluğa sahip çocuklar tipik duyma ve bilişsel gelişim düzeyine sahip çocuklardır. ÖDB, gelişimsel bir geriliği olmayan, herhangi bir nörolojik hasara sahip olmayan ya da sosyal ve duyuşsal problemleri olmayan çocuklardaki dil bozukluklarını tanımlarken kullanılan bir terimdir. Kısacası, bu bozukluğa sahip çocuklar dili öğrenme ve kullanma haricindeki tüm alanlarda normal gelişime sahip çocuklardır (Genesee, Paradis, Crago, 2004).

Özgül dil bozukluğuna sahip çocuklar çok küçük yaşlarda ilgili semptomlara sahip olmalarına rağmen okul yıllarına kadar tanılanmalarında güçlük çekilmektedir (Rice vd., 2005). Özgül dil bozukluğunu tanılamak adına bilim insanları, ilgili uzmanlık alanları uzun yıllardır çalışmalar yapmaktadır. Bu durum özgül dil bozukluğuna sahip çocukların normal gelişim gösteren popülasyona olan oranlarının dikkat çekici bir düzeyde olmasıyla ilişkilidir.

Bahsedilen orana bakılacak olursa, Tomblin vd. (1997), anadili İngilizce olan okul öncesi çağıdaki çocuklarda özgül dil bozukluğu görülme sıklığını %7.4 olarak saptamışlardır. Bu sıklık için, diğer olası çocukluk çağı dil bozukluklarının varlığını da düşünerek, bir hayli yüksek bir değere sahiptir denilebilir.

Tanılama sürecinde dışlama kriterleri kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle; işitme, zeka, oral-motor yapı ve beceriler, duyuşsal ve sosyal gelişim, genel gelişim, ve dil edinim bağlamının normal olduğu durumlarda sahip olunan dil geriliği için özgül dil bozukluğu tanısı konulur (Dollagan, 2008).

Tüm ikincil problemler dışlandıktan sonra gerekli dil ölçümleri yapılmalıdır. Bu noktada dilin ölçülmesi en zor insan davranışlarından biri olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Çünkü dil; dinamik, karmaşık, çok boyutlu, süre ve becerilerin etkileşimli olduğu ve koşuldan koşula değişen bir yetidir (James, 1993). Bunun yanı sıra, dil edinim süreci ve olası bozukluklar bir hayli geniş ve çeşitli bir yelpazeye sahiptir. Ayrıca, normal dil gelişimi de zamanı ve örüntüsü itibariyle çeşitlilik gösterebilmektedir.

Dil bozukluğu olan çocuklarda dil değerlendirilme sürecinde iki aşamadan bahsedilmektedir: tarama ve tanılama. Tarama sürecinde dil bozukluğu şüphesi olan çocuklar hızlı ve pratik olarak uygulanabilip, yorumlanabilecek ölçüm materyalleriyle değerlendirmeye alınır. Bir bozukluk var mı yok mu saptanmak amacıyla yapılan bu değerlendirme dil değerlendirmesinin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Tanılama aşamasında ise araştırmacı çocuktaki muhtemel dil bozukluğunun varlığını tespit edip, ne tür özelliklere sahip olduğuna ve şiddetine dair bilgi edinir.

Dil değerlendirme yöntemlerine değinilecek olursa, bu yöntemlerin en genel hatlarıyla ikiye ayrıldığından bahsedilebilir: formal ve informal değerlendirmeler. Formal yöntemler, standart yönergelerin standart formatlarla desteklendiği, standartlaştırılmış testlerden oluşan yöntemlerdir. Sözü geçen standart testler, kullanım aşamasındaki pratiklikleri ve objektif sonuçlara ulaşma konuları itibariyle birçok avantaja sahiptirler. Ayrıca sınıflandırma ve klinik karar verme aşamalarında da önemli bilgiler sağlamaları açısından önemli bir yere sahiptir. Fakat, birden fazla dilsel beceriyi ölçmek amacıyla oluşturuldukları için bazı dil alanlarından elde edilmek istenen veriler konusunda spesifikleşme aşamasında yeterli değildir (Kuder, 1997). Salyvia, Ysseldyke (1995'den aktaran Kuder, 1997), formal testlerin sahip olduğu 3 sınırlılıktan bahsetmişlerdir. Bunlar; standart testler sonucunda terapiye yönelik çıktılar sağlanamayabilir, standart testler çocuğun hedef dildeki spontan dil becerilerini yansıtmayabilir, ve son olarak da farklı kültürel artalan bilgiye sahip çocukları doğru bir şekilde değerlendirmeyebilir. Bu noktada standart testlerin sahip olduğu dezavantajlara dair bahsedilen son 2 özellik bu çalışmanın da çıkış noktalarını oluşturmaktadır.

Ülkemizde çocuklardaki dil gelişimini ya da dil özelliklerini ölçen formal testlerin sayısı oldukça azdır. Ayrıca bu formal testlerin hiçbiri iki dilliliğe duyarlı değildir. Var olan testler içerisinde ise dilin bileşenlerini en kapsamlı ölçen test; Güven

(2009)'in geçerlik, güvenilirlik ve Türkçe'ye uyarlama çalışmasını yapıp alana kazandırmış olduğu TELD-3:T'dir.

İnformal dil ölçüm yöntemleri de formal dil ölçüm yöntemlerinin yetersiz olduğu, doğru ve daha kapsamlı bir dil değerlendirmesi gerektiği durumlarda standart testlere ek olarak kullanılan dil ölçüm yöntemleridir. Doğal dil örneği alma ya da spontan konuşma örneği alma informal dil ölçüm yöntemlerindedir.

2.2.1. Özgül Dil Bozukluğunda Dil Özellikleri

Özgül dil bozukluğu dilin beş bileşenini oluşturan fonoloji, morfoloji, sentaks, semantik ve pragmatik alanlarını göreceli olarak etkileyen bir bozukluktur. Fakat her bileşendeki güçlük derecesi birbirinden farklıdır. Özgül dil bozukluğuna dair farklı dillerde yapılan birçok çalışma olmuştur. Bu çalışmaların ana hedefleri; özgül dil bozukluğuna sahip çocukların dil özelliklerinde ortak bir örüntü aramaktır. Özgül dil bozukluğuna sahip çocuklar normal dil gelişimine sahip akranlarıyla aynı dil edinim örüntüsüne sahip ancak daha yavaş gelişen bir dil edinim süreci profili çizmektedir (Paul, 2001). Fakat, Leonard (2014)'ın da vurguladığı gibi yapılan ilgili çalışmalar özgül dil bozukluğuna sahip çocukların dil özelliklerinin değişmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Mutabık olunan az noktadan biri de, özgül dil bozukluğuna sahip çocuklarda ayırıcı özellik olarak morfosentaktik yapıların üretimi ve anlaşılmasında tespit edilen zorluklardır. Bu zorluklar çocuğun dili edinme sürecindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Özgül dil bozukluğuna sahip çocuklar normal dil gelişimine sahip akranlarıyla karşılaştırıldığında dil profillerinde daha zayıf morfolojik özelliklere sahip oldukları görülmektedir. Morfosentaktik zayıflıklar ve dilbilgisel morfemlerin edinim sürecindeki aksaklıklar özgül dil bozukluğuna sahip çocukları normal dil gelişimine sahip akranlarından ayıran temel özelliklerdir (Bedore, Leonard, 2001'den aktaran Verhoeven vd., 2011).

Acarlar, Johnson (2011)'ın belirttiği üzere, özgül dil bozukluğuna sahip çocuklar dilbilgisel morfemleri normal dil gelişimine sahip akranlarıyla aynı sırada edinmekte fakat beklenen edinim süreci daha yavaş gerçekleşmektedir. Farklı dillerde yapılan özgül dil bozukluğu çalışmaları bu problemlere sahip çocukların morfosentaktik hatalarının dillere özgü olarak farklılık gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bu yüzden,

ölgül dil bozukluğu edinilen dilin özelliklerine göre farklılaşan bir dil gelişimi süreci sergiler (Acarlar, Johnson, 2011).

İşlev sözcükleri ve çekim eklerinin ölgül dil bozukluğun etkilenen morfeplerden olduğu ve bu problemlerin çocukların okula başladığı yıllara kadar devam ettiği belirtilmiştir (Leonard vd., 2000). Ölgül dil bozukluğuna sahip çocuklar bu morfepleri genelde atsalar da kullandıkları durumlarda doğru bağlamda kullanmaktadırlar.

Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında, ölgül dil bozukluğuna sahip çocukların normal dil gelişimine sahip akranlarından dil özellikleri bakımından sistematik bir geriliği sahip oldukları düşünülse de ölgül dil bozukluğuna sahip çocuklardaki dil problemi yalnızca bir gerilik değil aynı zamanda bozukluğu da içermektedir. Yani, ölgül dil bozukluğu olan çocukların dil edinim sürecinin normal dil gelişimine sahip akranlarından yavaş ama aynı edinim örüntüsüne sahip olduğu durumlar da, edinim sürecinin yavaş ve edinim örüntüsünün de farklı olduğu durumlar da mevcuttur (Leonard, 1989'dan aktaran Rice 2004; Paul, 2006). Bahsedilen iki durumun ikincisi için Rice vd. (2005), ölgül dil bozukluğuna sahip çocukların dil özelliklerinin kendi içlerinde de tutarsız olabileceğini ve normal dil gelişimine sahip akranlarının dil özelliklerinden de farklılıklara sahip olabileceğini vurgulamıştır. İfade edilen tutarsızlık normal dil gelişimine sahip çocukların da dil edinim sürecinde karşılaştıkları ama sürecin devamında hedef yapıların doğru kullanılmaya başlandığı bir durum olarak bilinmektedir.

2.2.2. Türkçede Ölgül Dil Bozukluğu

Dildeki bir bozukluğun varlığının tespiti ve yorumlanabilmesi için önce o dilin hedef yapı ve işlevlerinin bilinmesi ve hedef yaşlarda nasıl bir profile sahip olduğunun verilerine sahip olunması gerekmektedir. Bu noktada, Türkçenin nasıl bir dil olduğunun göz önünde bulunması önemli bir husustur.

Türkçe sondan eklemeli bir dil olup, köklere sondan eklenen yapımlar ve çekim ekleriyle daha uzun kelimeler üretilmesini mümkün kılan bir biçimbilgisi sistemine sahip bir dildir. İsim köklerinin çekimi; kök + çoğul eki + sahiplik eki + durum eki şeklinde gerçekleşirken, fiil kökleri; kök + çatı + olumsuzluk + zaman + hal + kip şeklinde çekimlenir. Sözdizimsel bakış açısı ile bakıldığında ise görürüz ki, cümleler ya

basit ya da bileşiktir ve sözdizim sistemi Özne + Nesne + Yüklem şeklindedir (Göksel, Kerslake, 2005). Ama bu sistem konuşmacının tercih ettiği edimbilgisel işleve göre değişim gösterebilir. Türkçe sözdizimsel olarak katı bir kurala sahip değildir.

Anadili Türkçe olup normal dil gelişimine sahip olmayan çocukların, normal dil gelişimine sahip olan çocuklarla karşılaştırıldıklarında, fiil çekimlerinde isim çekimlerinden daha az hata yaptıkları, fakat her iki tür hata oranının normal dil gelişim gösteren akranlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Acarlar, Johnson, 2011).

Topbaş (2010), anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip çocuklarla normal gelişim gösteren akranlarını cümle tekrarı testi ile karşılaştırdığı çalışmasında, özgül dil bozukluğuna sahip çocukların cümle tekrarı testindeki başarılarının normal dil gelişimine sahip akranlarından 3 kat daha az olduğunu, zorunlu morphem kullanım hatalarının daha fazla olduğunu saptamıştır. Ayrıca elde edilen iki sonuç da özgül dil bozukluğuna sahip çocukların normal dil gelişimine sahip akranlarından bahsedilen iki özellik itibariyle daha geri olduğunu gözler önüne sermiştir. Ek olarak, her iki örneklem grubunun da cümle tekrarı testinde daha çok karmaşık yapıları cümlelerde hata yapmış olduğu vurgulanmıştır. Ama bu hata oranı özgül dil bozukluğu olan çocuklarda normal gelişim gösteren akranlarından daha fazla bulunmuştur.

Şan (2010), 3-6 yaş arası özgül dil bozukluğuna sahip çocukları normal dil gelişimine sahip akranlarıyla doğal dil örneği, farklı sözcük sayısı, toplam sözcük sayısı, biçimbirimlerde ortalama sözce uzunluğu ve sözcüklerde ortalama sözce uzunluğu bakımından karşılaştırdığı çalışmasında, karşılaştırılan dil özelliklerinin özgül dil bozukluğuna sahip çocuklarda normal dil gelişimine sahip akranlarına göre daha düşük bir profile sahip olduklarını saptamıştır. Ayrıca çalışma spesifik olarak, özgül dil bozukluğuna sahip çocukların çoğul eklerini, iyelik eklerini, isim durum eklerini, koşul, gereklilik ve yeterlilik kiplerini hiç kullanmadıklarını belirlemiştir.

Yarbay Duman vd. (2015), anadili Türkçe olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukları, yine anadili Türkçe olan tek dilli normal dil gelişimine sahip akranlarıyla, koşul cümlelerini anlama ve tekrarlama açılarından karşılaştırdıkları çalışmalarında, hedef cümlelerin anlaşılması ve üretilmesi açılarından özgül dil bozukluğuna sahip çocukların normal dil gelişimine sahip akranlarından daha düşük bir morfosentaktik seviyede olduklarını ve grubun koşulsuz cümleleri anlama ve üretme

açılırlarından diğer cümlelerden daha başarılı olduğunu saptamıştır. Çalışmanın nihai sonuçları, koşullu cümlelerdeki karmaşıklığın özgül dil bozukluğuna sahip Türkçe konuşucusu tek dilli çocukların anlama süreçlerinde sorun yarattığını vurgulamıştır.

2.2.3. İki Dillilik Durumunda Özgül Dil Bozukluğu

İki dilin eşzamanlı edinimi ya da ilk dilin ediniminden sonra ikinci dilin öğrenimi bir çocuğu farklı kılamaz, çünkü muhtemelen dünya üzerinde tek dilli çocuk kadar iki dilli çocuk bulunmaktadır (Tucker, 1998'den aktaran Genesee, Paradis, Crago, 2006). İki dilli çocuklar, özellikle tek dilli çocukların norm olarak alındığı toplumlarda farklı olarak algılanmaktadır (Genesee, Paradis, Crago, 2006). Tek dilli çocukların dil edinim örüntüleri ve dil özellikleri iki dilli çocuklarla karşılaştırıldığında iki dilli çocuklardaki farklılık bozukluk olarak algılanmaktadır. Ama her farklılık -iki dillilik bağlamında- bozukluk demek değildir (Genesee, Paradis, Crago, 2004).

İki dillilik durumunda baskın olan dil ve baskın olmayan dillerin dil özellikleri aynı değildir. Baskın olmayan dil yeterlilik bağlamında baskın olan dilden daha geri bir profil sergileyebilir. Bunun gibi iki dillilik tipinin de etkili olduğu bazı durumlarda iki dilli çocukların dil özellikleri özgül dil bozukluğuna sahip çocukların dil özelliklerine benzemektedir. Bu gibi durumlarda bahsedilen çocuklar özgül dil bozukluğu tanısı almaktadırlar. Bunun nedeni iki dilli çocukların sergilediği dil profili sebebiyle özgül dil bozukluğuna sahip olduklarının düşünülmesi ve yalnızca bir dilin değerlendirmesinin yapıyor olmasıdır. İki dilli çocukların dil özellikleri diller arası bir dağılım sergilediğinden yalnızca bir dilin değerlendirilmesi onların yanlış tanı almasına, ya da gerçekten böyle bir bozukluğun olduğu durumlarda gözden kaçmalarına neden olmakta, bu durumun nedeni olarak da iki dilli çocukların değerlendirilmesinde kullanılacak değerlendirme unsurlarının yetersizliği gösterilmektedir (Bedora, Peña, 2008). Çünkü diller arası dağılım; dilin bileşenleri ve bu bileşenlere dair çocukların sahip olduğu özelliklerin, edinilen iki dil arasında sistematik olmayan bir örüntüde dağılmış olması durumudur.

İki dillilik durumunda diller arası etkileşimden bahsetmek kaçınılmazdır. Çünkü ikinci dilin edinilmesinin karakteristik özelliklerinin olmasının yanında, bazı durumlarda birinci dilin de bu edinim sürecine etkide bulunduğu ve dil özelliklerini etkilediği bilinmektedir (Genesee, Paradis, Crago, 2006). Bahsedilen dil etkileşimi, her

iki dildeki bileşenlerin birbirine aktarılması durumu olarak açıklanmaktadır. İlk dilde edinilmiş olan sözcük dağarcığının diğer dildeki sözcük dağarcığının edinimine katkıda bulunması yeni sözcüklerin edinimini kolaylaştırmakta, tam tersi durumda –ilk dildeki sözcük dağarcığının yetersiz olması- ise her iki dilde yeni sözcük edinimini zorlaştırmakta, hatta bazı durumlarda ilk dilin unutulmasına neden olmaktadır (Kiernan, Swisher, 1990'dan aktaran Restrepo, Kruth, 2000).

İki dilli çocukların dil özelliklerinin değerlendirilip özgül dil bozukluğundan ayırt edilebilmesine ilişkin olarak, normal dil gelişimine sahip iki dilli çocukların dil özelliklerinin sahip oldukları iki dile olan değişken dağılımı, farklı sosyal bağlamlara verilen tepkilerin bireysel olarak farklılaşabilmesi ve diller arası geçişlerin olması gibi değişkenlerin göz önünde bulundurulması gerekir (Kohnert, 2010).

İki dillilik durumunda sahip olunan dil bozukluğu dilin bütün bileşenlerini (fonoloji, morfoloji, sentaks, semantik, pragmatik) etkilemektedir. Ancak, yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda, spesifik olarak, iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların normal dil gelişimine sahip iki dilli çocuklardan dil özellikleri bakımından morfosentaktik yapıların edinimi ve kullanılması kısmında büyük zorluklar yaşadığı görülmektedir. Bu morfosentaktik bozukluklar ise hangi iki dilin etkileşimde olduğu durumlarına göre çeşitlilik göstermektedir.

Restrepo, Kruth (2000), biri özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli bir çocuk, diğeri normal dil gelişimine sahip iki dilli bir çocuk olmak üzere iki çocuğun doğal dil örneklerini karşılaştırdıkları çalışmalarında, özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocuğun morfosentaktik yapılarda normal dil gelişimi gösteren iki dilli çocuktan her iki dilde de daha fazla hata yaptığını ve dilbilgisel becerilerinin daha zayıf olduğunu tespit etmişlerdir. Ek olarak yine aynı çalışma, özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocuğun yaptığı hataların özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocukların yaptığı hatalardan farklı olduğu, ayrıca özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocuğun ilk dilini kaybettiği sonuçlarını vermiştir.

İki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocuklarla tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfosentaktik özellikleri hakkında bilgi veren başka çalışmalar da mevcuttur. Paradis vd. (2003), anadilleri İngilizce-Fransızca olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukları yine özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocuklar ve alakalı

norm gruplarıyla karşılaştırdıkları, karşılaşılan morfosentaktik güçlüklerin profilini çizmek ve farklılaştıkları noktaları betimlemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Veri toplama yöntemi olarak doğal dil örneği kullanılan bu çalışmada iki dilli ve tek dilli çocukların zaman belirten morfem kullanımı puanlarının zaman bildirmeyen morfem kullanımı puanlarından düşük olduğu, yani zaman bildiren morfosentaktik yapıların özgül dil bozukluğu açısından iki dil ve tek dil özgül dil bozukluklarında ayırıcı olmadığını tespit etmişlerdir. Yani zaman belirten morfosentaktik yapılar ikinci dil ediniminden etkilenmemektedir (Paradis vd., 2003).

İki dillilik bağlamında mevcut olan özgül dil bozukluğu yalnızca dilin dilbilgisini değil diğer alanları da etkilemektedir. Yapılan çalışmalar, iki dilli çocukların semantik dağarcığının her iki dilde de önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Bunun yanında, özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocuklar, özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocuklar gibi yeni kavramların öğreniminde sorun yaşamaktadırlar (Bedore, Peña, 2008).

Tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların karşılaştığı morfosentaktik yapıların edinimindeki gecikmeler ve semantik bileşendeki sorunlar özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların da dil karakteristiklerini oluşturmaktadır (Bedore, Peña, 2008).

Ne yazık ki, bu çalışmanın da bir parçası olan Kürtçe dili için hem tek dillik hem de iki dillilik bağlamlarında dil bozukluklarına dair yapılmış olan çalışmaların sayıları oldukça azdır. Halbuki '*Ethnologue Language of the World*' (2011) analizlerine göre Türkiye, 16 milyon Kürtçe konuşucusuna sahip bir ülkedir (aktaran Özfıdan, 2014). Kürtçe'ye dair demografik bilgilerin her kaynakta farklılıklara sahip olduğu da görülmektedir. Bunun nedeni olarak Kürtçe dilinin lehçeleri ve farklı lehçeleri kullanan konuşucuların olması durumu gösterilebilir. Bahsedilen lehçeler Sorani ve Kurmançi'dir (Campbell, 2000). Bazı kaynaklar ise Zazaki'yi de bu lehçelerden biri olarak almakta ama Zazaki'nin başlı başına ayrı bir dil olduğunu savunan çalışmalar bu fikire karşı çıkmaktadır (Bolelli, 2015). Tüm bu bilgiler göz önünde bulundurularak, Koç (2007) Türkiye'de en yaygın olarak konuşulan Kürtçe lehçesi olarak Kurminçi'yi göstermektedir.

Kürtçe'ye dair demografik bilgilerin bu çalışma açısından önemi büyüktür. Fakat, çalışma süresince Kürtçe'nin morfo-sentaktik özellikleri de göz önünde bulundurulmuştur. Kürtçe, Hint-Avrupa ailesinin İran alt kolunun batı alt grubu üyesi olan split-ergatif bir dildir (Kroyenbroek, 1995'den aktaran Mahalingappa, 2009). Yani dilbilgisel özellikleri hem akusatif hem de ergatif özellikler taşımaktadır. Bazı diller akusatif ve ergatif sistemlerin elementlerinin bir araya gelmesiyle meydana gelirler. Bu gibi durumlarda split-ergatiflikten söz edilir. Split-ergatiflik, ideal bir tanım yapılması güç bir durumdur, çünkü araştırmacılar bu kavramı farklı durumları açıklamak için değişik süreçlerde kullanmışlardır (Mahalingappa, 2009). Dixon (1994) split-ergatifliği geçişsiz bir cümlenin öznesinin, geçişli bir cümlenin nesnesiyle aynı fakat geçişli bir öznenen farklı ele alınması olarak açıklamıştır (aktaran Mahalingappa, 2009).

Kürtçe dilinin özelliklerine dair yapılan çalışmalar oldukça azdır. Aynı şekilde bu dilin bozukluk durumlarındaki görünümüne dair yapılmış olan çalışmaların sayıları da bir hayli sınırlıdır. Bunlar; Samar, Akbari (2011) anadili Kürtçe-Farsça olan afazili bir vakayı inceledikleri vaka çalışması; Farhadian, vd. (2010) anadili Kürtçe-Farsça olan okul öncesi dönemdeki çocukları Zihin Kuramı (TOM) çerçevesinde ele aldıkları çalışma; Elyasi, Sharifi, Karimipour (2013) anadili Kürtçe-Farsça olan 9 yaşında 4 iki dilli çocuğun öyküleme becerilerini inceledikleri çalışma; Yousofi, Ashtarian (2015) anadili Kürtçe olan bir çocuğun 9 - 36 ayları arasındaki kelime üretimine dair gözlem yaptıkları boylamsal çalışma; ve Shokouhi, Hemati (2014) anadili Kürtçe-Farsça olan iki dilli ve anadili Farsça olan tek dilli bireylerin öyküleme becerilerine baktıkları çalışma, Kürtçenin iki dillilik bağlamında araştırıldığı az sayıda olan çalışmalardandır. Ek olarak, Yılmaz (2016) Kürtçe-Türkçe konuşucusu yetişkinlerin sözel akıcılık becerilerini incelediği bir çalışmayı alanyazına katmıştır.

Bunun dışında, Türkçe dilinin de iki dillilik bağlamında incelendiği birkaç çalışma olmuştur. Bohnacker, Lindgren, Öztekin (2016) yaptıkları çalışmada, anadili Türkçe-Almanca olan 4-6 yaş aralığındaki çocukların kelime üretimlerini incelemişlerdir. Ek olarak Maviş, Tunçer (2016) yaptıkları çalışmada anadili Türkçe-Almanca olan iki dilli çocukların öyküleme becerilerini ele almışlardır. Çalışmalarında yaşın, hikayenin karmaşıklığı ve anlaşılmasında etkisi olduğu fakat cinsiyetin incelenen becerilere etkisi olmadığı sonuçlarına varılmıştır.

Sonuç olarak Türkçe ve Kürtçe'nin iki dillilik bağlamında özgül dil bozukluğu açısından ele alındığı hiçbir çalışma yoktur.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Tez çalışmasının bu bölümünde sırasıyla, araştırma deseni, genel ve etik konular, araştırmanın örneklem özellikleri, veri toplama prosedür ve araçları ve verilerin analiz aşamalarından bahsedilecektir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada, Türkçe konuşan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların ve Türkçe-Kürtçe konuşan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfolojik ve sentaktik özelliklerinin incelenmesi amacıyla gözleme dayalı kesitsel betimsel çalışma deseni kullanılmıştır. Çalışmada grupların belirlenmesi için sıralı bir süreç takip edilmiştir. Gerekli bilgiler elde edildikten sonra gruplar (Kontrol-Bozukluk/Tek dilli-İki dilli) oluşturulmuştur.

3.2. Genel ve Etik Konular

Çalışma çerçevesince elde edilmesi gereken verilerin toplanması sürecinin başlaması için gerekli izinler BAP (Bilimsel Araştırma Projesi) dahilinde Anadolu Üniversitesi, Etik Kurulu'na başvurularak elde edilmiştir (EK1). Veri toplama süresince uygulanacak tüm işlemler için ilgili kurumlar resmi yazışmalar yoluyla bilgilendirilmiş, bu kurumlara çalışmanın amacı, veri toplama araçları ve yöntemi hususunda gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Uygulama için katılımcı ailelerinden gerekli izinler süreç başlamadan önce kendilerine sunulan onam formu ile alınmış, istedikleri an çalışmaya katılmaktan vazgeçip bilgilerinin onların izni dışında kullanılmayacağına dair kendileri teyit edilmiştir. Uygulama başında çocukları uygulama için motive etmek adına bütünü 4 parça olan legolardan ilki verilmiş, her test/prosedür sonrası diğer parçalar verilerek süreç sonunda son parçanın da kendilerine sunulmasının ardından uygulama süreci tamamlanmış, aileler ve öğretmenlere çocukların dil özellikleri ile ilgili gerekli analizler yapıldıktan sonra bilgilendirme yapılmıştır.

3.3. Katılımcı Özellikleri

Katılımcılar, anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli normal dil gelişimine sahip yaşları 06;6-09;2 arası değişen 8, anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip yaşları 06;1-09;10 arası değişen 3, anadili Türkçe olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip yaşları 05;11-08;6 arası değişen 3 olmak üzere 14 çocuktan

oluşmaktadır. 4. grup olan Türkçe konuşan normal dil gelişimine sahip çocuklara (KG) ilişkin veriler ise SALT veri tabanından çekilmiştir. Katılımcıların yaş, cinsiyet, tek dil-iki dil durumları, ikincil özellikler, dil bozukluğu gibi demografik özellikleri **Çizelge 3.1**'de belirtilmiştir.

Çizelge 3.1. *Çalışma Katılımcılarından İki Dilli Kontrol Grubuna Ait Demografik Özellikleri*

Katılımcı No:	Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Dil
01.	Ş. A.	07;2	K	İki dilli
02.	D. A.	07;4	K	İki dilli
03.	Y. A. A.	07;9	E	İki dilli
04.	D. D. T.	07;9	E	İki dilli
05.	S. A.	06;6	E	İki dilli
06.	S. G.	07;1	E	İki dilli
07.	M. B.	09;2	E	İki dilli
08.	G. B.	07;6	K	İki dilli

Çizelge 3.2. *Çalışma Katılımcılarından İki dilli ve Tek dilli Bozukluk Gruplarına Ait Demografik Özellikleri*

Katılımcı No:	Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Dil
09.	M. D. A	06;1	E	İki dilli
10.	A. Ş.	07;1	E	İki dilli
11.	A. B	09;10	K	İki dilli
12.	C. Y.	08;4	K	Tek dilli
13.	H. Ç. Ş	05;11	E	Tek dilli

14.	H. E. K	08;6	E	Tek dilli
-----	---------	------	---	-----------

Çizelge 3.1. ve 3.2'e göre katılımcılardan anadili Türkçe-Kürtçe (Kurmançî) olan iki dilli normal dil gelişimine sahip grup 3 kız 5 erkek olmak üzere 8, anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip grup 1 kız 2 erkek olmak üzere 3 ve anadili Türkçe olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip grup 1 kız 2 erkek olmak üzere 3 çocuktan oluşmaktadır. Anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli çocuklardan 8'i Ankara iline bağlı Elmadağ ilçesinin Hasanoğlan kasabasında ikamet eden anadili Kürtçe olan ailelerin çocuklarıdır. Diğer 3 anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli çocuklar ise Malatya iline bağlı Orduzu köyünde ikamet eden ve anadili Kürtçe olan ailelerin çocuklarıdır. İki dilli katılımcılar bazı spesifik artalan bilgilerine göre çalışmaya dahil edilmişlerdir. Anadili Türkçe olan tek dilli 3 özgül dil bozukluğuna sahip çocuklardan biri Ankara ilinde bulunan bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi öğrencisiyken, diğer ikisi geçen dönemlerde DİLKOM'da (Dil ve Konuşma Bozuklukları Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi) ilgili tanıyı almış çocuklardır.

Çalışmaya katılımcı olan çocukların yaş ortalamaları birbirlerine çok yakındır.

Çizelge 3.3. *Anadili Türkçe-Kürtçe Olan Normal Dil Gelişimine Sahip, Anadili Türkçe-Kürtçe Olan Özgül Dil Bozukluğuna Sahip ve Anadili Türkçe Olan Özgül Dil Bozukluğuna Sahip Çocukların Oluşturduğu Grupların Yaşlarının Ortalamaları*

	<i>Yaş (ay ort)</i>	<i>Ss</i>
İki Dilli Normal	90.6	9.2
İki Dilli ÖDB	92	23.3
Tek Dilli ÖDB	91	17.3

Çizelge 3.3'de de görüldüğü gibi anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip çocukların yaşlarının ay bazındaki ortalamaları anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip ve anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip çocukların yaş ortalamaları birbirlerine çok yakındır. Çocukların hedef yaş grubundan (5-9 yaş aralığı) seçilmelerinin nedeni, çalışmada kullanılacak değerlendirme araçlarından TODİL için uygun yaş aralığı olmasıdır.

İki dilli popülasyondan seçilen örneklemeler için aynı iki dillik türüne sahip oldukları ve hiçbir ek engel durumlarının olmadığı yapılan ebeveyn ve öğretmen görüşmeleri ve ilgili form ve anketlerin yardımıyla saptanmış, çalışmaya öyle dahil edilmişlerdir. Anket sonuçlarına göre tüm katılımcılar her iki dile de aynı anda maruz kalmaya başlamış ama Kürtçe'ye maruz kalma oranlarının Türkçe'ye göre daha az olduğu ve okula başlamayla birlikte de Türkçe dillerinin baskın olduğu görülmüştür. Tek dilli popülasyondan seçilen örneklemelerin de aile ve öğretmenleri tarafından gözlemlenen dil geriliği durumları haricinde hiçbir ek engele sahip olmadıkları yine bahsedilen ebeveyn ve öğretmen görüşmeleri ve formlarıyla sağlanan bilgiler doğrultusunda çalışmaya dahil edildikleri bilinmelidir. Çalışma süresinde gerekli değerlendirmeleri yapılmış ve özgül dil bozukluğuna sahip oldukları saptandıktan sonra katılımcı olarak kabul edilmişlerdir.

3.4. Katılımcı Ölçütleri

3.4.1. Normal Gelişim Gösteren Tek Dilli Grup

SALT veri tabanından standart test puanları, Peabody Resim Kelime Testi sonuçlarına göre eşdeğer dil yaşlarına göre eşleşmiş aynı sayıda çocukların verileriyle karşılaştırılmıştır.

3.4.2. Anadili Türkçe Olan Tek Dilli ÖDB'li Grup

Bu çocukların çalışmaya katılabilmeleri için çeşitli kriterler aranmıştır. Bunlar: dahil etme ve hariç tutma kriterleridir.

3.4.2.1. Dahil Etme Kriterleri

1. Anadilleri Türkçe olup tek dilli olan (anadillerini edinim sürecinde hiçbir şekilde başka bir dile maruz kalmamış),
2. Yaşları 05;00 ve 9;11 aralığında olan,
3. Dil bozukluğu dışında ek hiçbir engeli (işitme, genel gelişim geriliği, sendrom, zihin engeli, vb) olmayan çocuklar çalışmaya dahil edilmiştir.
4. Bu kriterleri sağlayamayan çocuklar çalışmaya dahil edilmemiştir.

3.4.2.2. Hariç Tutma Kriterleri

Ek engele (işitme, genetik veya metabolik bir sendrom, zihin engeli, oral motor yapı ve işlevlerde bozukluk, vb) sahip ve yaş aralığı uygun olmayan çocuklar çalışmaya dahil edilmemiş, hariç tutulmuştur.

3.4.3. Anadili Türkçe-Kürtçe olan Normal Dil Gelişimine Sahip İki Dilli Çocuklar

Bu çocukların çalışmaya katılabilmeleri için çeşitli kriterler aranmıştır. Bunlar: dahil etme ve hariç tutma kriterleridir. Aşağıda bu dahil etme ve hariç tutma kriterleri açıklanmıştır.

3.4.3.1. Dahil Etme Kriterleri

1. Anadilleri Türkçe-Kürtçe (Kurmançi lehçesi) olup iki dilli olan, ayrıca baskın dilleri Türkçe olan,

2. Yaşları 05;00 ve 9;11 aralığında olan (okul çağı),

3. Hiçbir engeli (işitme, genel gelişim geriliği, sendrom, zihin engeli, vb) olmayan, dil gelişimleri de dahil tüm genel gelişim alanları normal bir profile sahip olan çocuklar çalışmaya dahil edilmiştir.

4. Bu kriterleri sağlayamayan çocuklar çalışmaya dahil edilmemiştir.

3.4.3.2. Hariç Tutma Kriterleri

Herhangi bir engele (işitme, sendrom, zihin engeli, oral motor yapı ve işlevlerde bozukluk, vb) sahip, baskın dili Kürtçe olan ve yaş aralığı uygun olmayan, ayrıca Kürtçe'nin farklı bir lehçesini konuşan çocuklar çalışmaya dahil edilmemiş, hariç tutulmuştur.

3.4.4. Anadili Türkçe-Kürtçe Olan ÖDB'li İki Dilli Çocuklar

Bu çocukların çalışmaya katılabilmeleri için çeşitli kriterler aranmıştır. Bunlar: dahil etme ve hariç tutma kriterleridir. İki dilli çocuklarda dil geriliğinin özgül dil bozukluğu tanısı alabilmesi için bahsedilen dil bozukluğunun her iki dilde de olması gerekmektedir (Bedore, Pena, 2008). Bu bilgi ışığında hedef grubun belirlenmesi adına çocukların Kürtçe diline dair profilin belirlenmesi amacıyla aile/birincil bakıcı ve

öğretmenlere anket uygulanmış, daha sonra Türkçe dillerinde tespit edilecek dil geriliğinin Kürtçe dilinde de var olduğu uygulanan anketlerden alınan sonuçlarla tespit edilmiştir.

3.4.4.1. Dahil Etme Kriterleri

1. Anadilleri Türkçe-Kürtçe (Kurmançi lehçesi) olup iki dilli olan, ayrıca baskın dilleri Türkçe olan,

2. Yaşları 05;00 ve 9;11 aralığında olan,

3. Hiçbir ek engeli (işitme, genel gelişim geriliği, sendrom, zihin engeli, vb) olmayan, saptanan dil bozukluğuna her iki dilde de sahip olan çocuklar çalışmaya dahil edilmiştir.

4. Bu kriterleri sağlayamayan çocuklar çalışmaya dahil edilmemiştir.

3.4.4.2. Hariç Tutma Kriterleri

Herhangi ek engele (işitme, sendrom, zihin engeli, oral motor yapı ve işlevlerde bozukluk, vb) sahip, baskın dili Kürtçe olan, dil geriliği yalnızca bir dilinde olan ve yaş aralığı uygun olmayan çocuklar ve Kürtçe'nin farklı bir lehçesini konuşan çocuklar çalışmaya dahil edilmemiş, hariç tutulmuştur.

3.5. Veri Toplama Prosedürü ve Araçları

3.5.1. Veri Toplama Prosedürü

Anadili Türkçe olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip iki çocuğun veri toplama süreci DİLKOM, 1 çocuğun veri toplama süreci Ankara ilinde faaliyet gösteren bir Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi; anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip 6 ve özgül dil bozukluğuna sahip 2 çocuğun veri toplama süreci Ankara iline bağlı Elmadağ ilçesinin kasabası olan Hasanoğlan'da bir ilköğretim okulu; anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli normal dil gelişimine sahip 2 çocuk ve özgül dil bozukluğuna sahip 1 çocuğun veri toplama süreci Malatya iline bağlı, Orduzu köyünde gerçekleştirilmiştir.

Uygulamalar çocukların uyum davranışlarına göre genellikle 1, bazı durumlarda 2 oturum şeklinde gerçekleştirilmiştir. Her çocuğun değerlendirme süreçlerinde

uygulama odasında ya bir ebeveyn ya da bir öğretmen bulundurulmuştur. Uygulamalardan önce ve bu uygulamaların süresince ailelerle sürekli bir bilgi alış veri olmuş, uygulama ses kayıtlarıyla desteklenmiştir.

Tüm katılımcıların ailelerine çocukların demografik, genel gelişim, dil gelişimi, ek engel durumları gibi önemli özelliklerin sorgulandığı uygulamacı tarafından hazırlanmış olan form (EK2) uygulanmıştır.

İki dilli katılımcıların aile ya da birincil bakıcı/öğretmenlerine ise yukarıda bahsedilen forma ek olarak, çocuğun ikinci dil gelişimi, baskın olan dilin belirlenmesi ve konuşulan dilin lehçesi gibi hususlarda bilgi edindirecek İki dillilik Anketi (Topbaş, vd., 2013) (EK3) uygulanmıştır.

Tüm katılımcılara, oral motor yapı ve işlevlerinin normal olması durumunu sağlayacak gözlemleri elde etmek için gerekli muayene yapılmıştır. Bu muayene sonunda çocukları doğal dil örneği alımı aşamasına hazırlamak için iki, üçer dakikalık sohbetler edilmiştir.

Bu çalışmada tüm katılımcılardan doğal dil örneği alınmış, bu uygulama için Mercer Mayer'in (2003) 'Kurbağa, Neredesin?' (*Frog, Where Are You?*) resimli hikaye kitabı kullanılmıştır. Kitapta hiç yazı yoktur ve renksizdir. 28 sayfadan oluşup her sayfasında farklı olaylar resmedilmiştir. Dil örneği alınmaya başlamadan önce uygulamacı kitabın talimatlarına uygun olarak her bir çocuğa yönerge vermiş ve çok nadir durumlar dışında çocukları yönlendirmemiş, çocuklar kendileri sayfaları çevirip olayları gördükleri şekliyle ifade etmişlerdir. Yalnızca özgül dil bozukluğu gruplarına ait çocuklarda yeterli sözce sayısına ulaşmak adına uygulamacı kritik noktalarda çocukları yönlendirmiş ama hikayenin gidişatını tamamen kendi öyküleme becerilerine bırakmıştır. Kitabın genel konusu kurbağasını kaybeden bir çocuk ve onu bulmasına yardımcı olan bir köpeğin başından geçen maceralardır. Hikaye ilerledikçe yeni karakter ve yeni çevresel bağlamların da hikayeye katılmasıyla öykü giderek karmaşıklaşıp ilginç hale gelmektedir.

Anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip iki dilli katılımcıların sözce sayılarının ortalaması 60.87 ($X=60.8$), anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli katılımcıların sözce sayılarının ortalaması 55.33 ($X=55.3$), ve anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli katılımcıların sözce

sayılarının ortalaması ise 47.6 ($X=47.6$)'dır. Yani, anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip iki dilli katılımcıların sözcük sayılarının ortalamaları anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli ve anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli katılımcıların sözcük sayılarının ortalamalarından fazladır. Her çocuğun aynı bağlamda doğal dil üretimine bakıldığı için sözcük sayısına bir kısıtlılık getirilmemiştir.

Dil örneği alınırken Apple marka Iphone 7 cep telefonuna ait sesli notlar uygulaması kullanılmıştır. Dil örneklerinin her biri yukarıda bahsedilen uygulama süreçlerinin geçtiği ortamlarda alınmıştır. Bu ortamlarda çocuğun dikkatini dağıtacak hiçbir şeyin bulundurulmaması gerekliliği öncesinden düşünülmüş, ancak çocukların kitaba verdikleri tepkiler sonucu uygulamacının bu endişesinin yersiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Bir sonraki aşama olarak her bir katılımcıya alıcı dil sözcük dağarcıklarını belirleyip çıkan yaş eşdeğerliklerini kontrol grubuyla eşlemek amacıyla PEABODY (Katz vd., 1972) Resim Kelime Testi uygulanmıştır.

Daha sonraki aşamada çocuklara genel dil profillerini çıkarmak ve dilsel performansları hakkında bilgi edinmek için Türkçe Erken Dil Gelişimi Testi (Topbaş, Güven, 2012) uygulanması planlanmış ama uygulama sürecinin uzun olması ve çocukları testlerden sıkılıp rastgele cevap verdikleri görüldüğü için yalnızca bir çocuğa bahsedilen test uygulanmıştır. Uygulanan çocukta, uygun yaş başlangıç noktası kabul edilerek üç art arda yanlış cevapta test durdurulmuştur. Sonrasında, teste başlanılmış olan yaştan geriye doğru gidilmiştir. Birbirini takip eden 3 doğru cevapta test sonlandırılmıştır.

Çocukların biçimbilgisi (morfoloji) ve sözdizimi (sentaks) performanslarını belirlemek içinse Türkçe Okul Çağı Dil Gelişimi Testi (TODİL; Topbaş & Güven, 2017) tüm alt testleriyle uygulanmıştır.

3.5.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın veri toplama sürecinde, Pediatrik Öngörüşme Formu, İki dillilik Anketi, Oral Motor Muayene Formu, Peabody Resim Kelime Testi, Tedil, Todil ve Türkçe Dil Örnekleri Analiz Programı kullanılmıştır.

Pediatric Görüşme Formu çocukların genel dil gelişimi de dahil tüm gelişim alanları hakkında aileden bilgi alabileceği şekilde uygulamacı tarafından bireysel olarak tasarlanmış bir formdur. Bu formun en temel amacı ek bir engelin olmadığına dair aileden gerekli bilgileri sağlamak ve ek engelin olmaması durumuna rağmen çocuklarda olası bir dil geriliğinin aileler tarafından fark edilip edilmediğini anlayabilmektir.

İki Dillilik Formu, iki dilli çocukların ilk ve ikinci dillerine dair daha spesifik bilgilerin edinileceği, baskın dil, konuşulan lehçe, olası bozukluğun her iki dilde de olup olmadığı ve dil değişimi gibi hususlarda uygulamacıya önemli bilgiler sağlayan bir bilgi toplama aracı olarak uygulamacının da bireysel katkılarda bulunup çalışmaya uyarladığı bir formdur. Bahsedilen form, TÖDİL ÖZGÜL DİL BOZUKLUĞU TÜRKİYE PROJESİ: Anadili Türkçe olan Tek dilli ve İki Dilli Okulöncesi ve İlköğretim Çağı (2:0-9:0 yaş) Çocuklarında Özgül Dil Bozukluğunu Ölçme ve Değerlendirme Çalışması (Topbaş, vd., 2013) adlı projede kullanılmış olan formdur.

Oral Motor Muayene için DİLKOM'dan temin edinilen ilgili oral yapı ve motor becerilerin ölçümü amacıyla kullanılmış olan formdur.

Peabody Resim Kelime Testi (Katz vd., 1972) ise çocukların alıcı dil kelime dağarcığı hakkında genel bir profil veren ve akranlarıyla aynı özelliği karşılaştırmamızı sağlayan standart bir testtir.

Araştırmanın en kritik belirleyici standart testlerinden TEDİL (Topbaş, Güven, 2012) çocukların alıcı ve ifade edici dillerine dair anlambilgisi, biçimbilgisi ve sözdizimsel profillerini çıkarıp bunları dil yaşları aynı olan akranlarıyla eşleştirip karşılaştırmamızı sağlayan standart bir testtir. Çocukların sözel dil performansları hakkında en temel düzeyde sağlam bilgiler vermektedir.

Türkçe Okul Çağı Dil Gelişimi Testi (TODİL; Topbaş ve Güven, 2016, Test of Language Development, Primary: Fourth Edition'ın (TOLD-P:4; Hammill, Newcomer, 2008) ise geçerlik, güvenirlik ve Türkçe'ye uyarlaması yapılmış şeklidir. Okul çağı çocuklarındaki dil gelişimini farklı bileşenlerde daha spesifik olarak ölçen bir standart testtir. Bu testin bir diğer avantajı ise hem alıcı hem de ifade edici dil becerilerini dilin bileşenlerini göz önünde bulundurarak ölçmesi ve ölçüm sonuçlarını normal dil gelişimine sahip çocuklarıkiyle karşılaştırılmasına olanak sağlamasıdır.

Son aşama olarak toplanan doğal dil örneklerinin analizi için Türkçe Dil Örnekleri Analiz Programı (SALT) kullanılmıştır. SALT (Systematic Analysis of Language Transcripts), Wisconsin Üniversitesi Dil Analizi Laboratuvarı'nda geliştirilen bir analiz programıdır. Bu program biçimbirim (morfem), sözcük, sözce, söylem düzeylerinde standart analizler yapabilmektedir.

Son olarak, gözlem, aile/birincil bakıcı-öğretmen görüşmeleri, standart testlerden elde edilen sonuçlarla birlikte, SALT programında analiz edilmek üzere öyküleme bağlamında doğal dil örneği/spontan konuşma örneği alınmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Araştırmaya katılımcı olan tüm hedef gruba ait çocukların demografik bilgileri, ailelere uygulanan formlardan elde edilen özellikleri, standart testlerden aldıkları puanlar Microsoft Excel 2007 programına girilmiştir ve betimsel istatistikleri bu program yardımı ile hesaplanmıştır.

Tüm çocuklardan öyküleme bağlamında alınan tüm doğal dil örnekleri çevriyazı olarak yazılmış, çocukların ürettikleri tüm sözcükler aynen yazılmıştır. Çevriyazılar SALT (Systematic Analysis of Language Transcripts) (Acarlar, Miller, Johnston, 2006) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Değişkenler arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını ve aralarındaki ilişkileri belirlemek için Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 21) paket programı kullanılmıştır. Analizler için, gruplar arası karşılaştırmak için kullanılan nonparametrik test olan Mann Whitney-U, ve Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi seçilmiştir.

3.6.1. Uygulamacı

Tüm veri toplama süreci uygulamacı tarafından yürütülmüş, veri toplama seansları çocukların motivasyonlarının da yönlendirdiği durumlar nedeniyle bir ya da iki oturum şeklinde tamamlanmıştır. Standart testlerden elde edilen bilgiler testlerin geliştiricisinden yardım alınarak yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Giriş

Bu bölümde anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfo-sentaktik özelliklerinin ayrıntılı betimlenmesi amacıyla anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli normal dil gelişimine sahip ve anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli akranlarıyla karşılaştırılmaları sonucundan elde edilen verilerin istatistiksel analizleri ve bu analizler sonucu elde edilen yorumlardan bahsedilecektir

4.2. Tek dilli ve iki dilli gruplar biçimbilgisel ve sözdizimsel açıdan TODİL bileşkeleri bağlamında farklılaşıyor mu?

Bu sorunun yanıtı için 3 grup katılımcılarının TODİL bileşkelerin ortalamaları ve standart sapmaları aşağıdaki **Çizelge 4.4**'te verilmiştir. Hangi grup bozukluk grubu hangisi normal dil gelişimine sahip belirlenmek amacıyla TODİL tüm alt testleriyle uygulanmış ve sonuçları aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4.4. *TODİL Bileşkeleri ve Sözel Dil Değerlerine İlişkin Betimsel İstatistikler*

TODİL BİLEŞKE SKORLARI												
	Dilbilgisi		Anlambilgisi		Konuşma		Organize Etme		Dinleme		Söz.Dil	
	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.	Ort.	Ss.
İki Dilli Normal	114.1	2.5	116.0	4.9	121.4	3.6	124.4	3.2	100.9	5.4	116.3	3.4
İki Dilli ÖDB	66	1	80.5	9	62.5	2	67	17	83.5	2.1	69.5	6
Tek Dilli ÖDB	72.5	4.9	90	1.4	82	4.2	77.5	2.1	79	12.7	78.5	3.5

Çizelge 4.4'te de görülebileceği üzere katılımcılardan anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli 8 çocuğun biçimbilgisel ve sözdizimsel açıdan TODİL bileşkeleri bağlamında normal dil gelişimine sahip oldukları, anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli 3 çocuğun yine aynı özellikleri bakımından dil bozukluğuna sahip oldukları, anadili

Türkçe olan tek dilli 3 çocuğun da bahsedilen bağlamlarda dil bozukluğuna sahip oldukları belirlenmiştir. Tek dilli olup dil bozukluğuna sahip olan ve TEDİL uygulanan çocuğun da test sonuçları onun dil bozukluğu sayılabilecek bir geriliğe sahip olduğunu göstermektedir.

TODİL bileşkelerinin her biri her bir grup için karşılaştırıldığında ise şöyle sonuçlar çıkmaktadır;

Anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip katılımcıların dilbilgisi alt test sonuçlarının ortalaması 114.1'dir. ($X=114.1$, $SS=2.5$) Anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli katılımcıların dilbilgisi alt test sonuçlarının ortalaması ise 66'dır ($X=66$, $SS=1$). Bunun yanında anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli katılımcıların dilbilgisi alt test sonuçlarının ortalaması 72.5'dir ($X=72.5$, $SS=4.9$). Birbiriyle karşılaştırılan grupların dilbilgisi alt test sonuçlarının ortalaması karşılaştırılan gruplardan ilgili alt testte alınan en yüksek sonuç iki dilli normal dil gelişimine sahip çocukların oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu tek dilli özgül dil bozukluğu grubu takip etmektedir. En düşük puan ortalamasına sahip olan grubun ise iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip olan grubun olduğu **Çizelge 4.4**'te görülmektedir.

İki dilli normal dil gelişimine sahip katılımcıların anlambilgisi alt test sonuçlarının ortalaması 116'dır ($X=116.0$, $SS=4.9$). Bunun yanında iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların anlambilgisi alt test sonuçlarının ortalaması ise 80.5'dir ($X=80.5$, $SS=9$) Diğer taraftan, tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların anlambilgisi alt test sonuçlarının ortalaması 90'dır ($X=90$, $SS=1.4$). Gruplar karşılaştırıldığında anlambilgisi alt test sonuçlarının ortalaması bağlamında ilgili alt teste en yüksek puan ortalaması iki dilli normal dil gelişimine sahip çocukların oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu tek dilli özgül dil bozukluğu grubu takip etmektedir. En düşük puan ortalamasına sahip olan grubun ise iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip olan grubun olduğu, **Çizelge 4.4**'te görülmektedir.

İki dilli normal dil gelişimine sahip katılımcıların konuşma alt test sonuçlarının ortalaması 121.4'tür. ($X=121.4$, $SS=3.6$). İki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların konuşma alt test sonuçlarının ortalaması ise 62.5'dir ($X=62.5$, $SS=2$) Bunun yanında anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli katılımcıların

konuşma alt test sonuçlarının ortalaması 82'dir ($X=82$ $SS=4.2$). Birbiriyle karşılaştırılan grupların konuşma alt test sonuçlarının ortalaması karşılaştırılan gruplardan ilgili alt teste en yüksek puan ortalaması iki dilli normal dil gelişimine sahip çocukların oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu tek dilli özgül dil bozukluğu grubu takip etmektedir. En düşük puan ortalamasına sahip olan grubun ise iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip olan grubun olduğu, **Çizelge 4.4.**'te görülmektedir.

Bir diğer alt test olan organize etme alt testinin puan ortalamaları şöyledir; iki dilli normal dil gelişimine sahip katılımcıların sonuçlarının ortalaması 124.4'tür. ($X=124.4$, $SS=3.2$). Diğer taraftan, iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların sonuçlarının ortalaması ise 67'dir ($X=67$, $SS=17$). Bunun yanında tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların sonuçlarının ortalaması 77.5'tir ($X=77.5$ $SS=2.1$). İlgili alt test ortalamalarındaki görecelik şöyledir; en yüksek puan ortalaması iki dilli normal dil gelişimine sahip çocukların oluşturduğu gruba aittir. Bu grubu tek dilli özgül dil bozukluğu grubu takip etmektedir. En düşük puan ortalamasına sahip olan grubun ise iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip olan grubun olduğu, **Çizelge 4.4.**'te görülmektedir.

İki dilli normal dil gelişimine sahip katılımcıların dinleme alt test sonuçlarının ortalaması 100.9 ($X=100.9$, $SS=5.4$), tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların dinleme alt test sonuçlarının ortalaması 83.5 ($X=83.5$, $SS=2.1$), tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların dinleme alt test sonuçlarının ortalaması ise 79'dur. ($X=79$, $SS=12.7$). Gruplar içerisinde en yüksek sonuç ortalamasının iki dilli normal gruba, en düşük sonuç ortalaması ise tek dilli dil bozukluğuna sahip gruba ait olduğu **Çizelge 4.4.**'de görülmektedir.

Son sonuç olarak; iki dilli olan normal dil gelişimine sahip katılımcıların sözel dil alt test sonuçlarının ortalaması 116.3 ($X=116.3$, $SS=3.4$), iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların sözel dil alt test sonuçlarının ortalaması 69.5 ($X=69.5$, $SS=6$), tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların sözel dil alt test sonuçlarının ortalaması ise 78.5'dir ($X=78.5$ $SS=3.5$). En yüksek ve düşük puan ortalamalarının iki dilli normal ve iki dilli bozukluk gruplarına ait olduğu **Çizelge 4.4.**'te görülmektedir.

4.3. Anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip çocukların oluşturduğu grup anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocukların oluşturduğu gruptan morfoloji alt testi, cümle tekrarı alt testi, sözcüklerde OSU ve biçimbirimlerde OSU özellikleri bakımından farklılaşıyor mu?

İki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların ve tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların oluşturduğu gruplar morfoloji alt testi, cümle tekrarı alt testi, sözcüklerde OSU ve biçimbirimlerde OSU özellikleri bakımından Whitney U testi ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar **Çizelge 4.5**'te görülmektedir.

Çizelge 4.5. *TODİL Alt Testleri ve OSU Değerlerinin Mann-Whitney U Testine Dair Sonuçları*

	<i>İki dil (Ort.)</i>	<i>Tek Dil (Ort.)</i>	<i>Ortalama</i>
TODİL	2,67	3,50	U=2.00, p>0.05
Morfolojik Tamamlama Alt Testi			
TODİL Cümle Tekrarlama Alt Testi	2,67	3,50	U=2.00, p>0.05
TODİL Cümle Anlama Alt Testi	2,83	3,25	U=2.00, p>0.05
Biçimbirimlerde OSU	4,00	3,00	U=3.00, p>0.05
Sözcüklerde OSU	4,73	3,00	U=3.00, p>0.05

Tek ve iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların TODİL **morfoloji alt** testi sonuçlarına göre, iki dilli katılımcılar ($X=2.67$) tek dilli katılımcılara ($X=3,50$) göre daha düşük ortalamaya sahiptir. Ancak ortalamalarda gözlenen bu fark yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=2,00$, $P>0.05$)

Tek ve iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların TODİL **cümle tekrarlama alt** testi sonuçlarına göre, aynı morfoloji alt testinde olduğu gibi, iki dilli

katılımcılar ($X=2.67$) tek dilli katılımcılara ($X=3,50$) göre daha düşük ortalamaya sahip bulunmuştur. Fakat ortalamalarda gözlenen bu fark yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=2,00$, $P>0.05$).

İki grubun katılımcılarının TODİL **cümle anlama alt** testi sonuçlarına göre, iki dilli katılımcıların ($X=2.83$) tek dilli katılımcılara ($X=3,25$) göre daha düşük ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Ancak ortalamalarda gözlenen bu fark yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=2,00$, $P>0.05$).

İki ve tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların **biçimbirimlerde ortalama sözcük uzunluğu (OSU)** değerleri ortalama olarak birbirlerinden farklı bulunmuştur ki bu ortalamalar sırasıyla $X=4,00$ ve $X=3,00$ olarak hesaplanmıştır. İki grup arasında bulunan bu fark, yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=3.00$, $P>,05$).

İki ve tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcıların **sözcüklerde ortalama sözcük uzunluğu (OSU)** değerleri ortalama olarak birbirlerinden farklı bulunmuştur. Tek dilli dil bozukluğu grubunun ortalaması $X=3$ iki dilli grubun ortalaması $X=4,73$ 'tür. İki grup arasında bulunan bu fark, yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($U=3.00$, $P>,05$).

4.4. Anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip çocukların oluşturduğu grup, anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip çocukların oluşturduğu gruptan sözcüklerde OSU ve biçimbirimlerde OSU değerleri bakımından farklılaşıyor mu?

Bu sorunun yanıtı için hedef iki grubun katılımcılarının sözcüklerde ve biçimbirimlerde OSU ortalamaları Whitney U Testi ile analiz edilmiştir. Bulgular aşağıdaki gibidir.

Çizelge 4.6. *İki Dilli Normal Ve İki Dilli ÖDB'li Katılımcıların Biçimbirim Ve Sözcük Düzeyinde OSU Değerleri*

	<i>İki dilli Normal</i>	<i>İki dilli ÖDB</i>	<i>Ortalama</i>
Sözcüklerde OSU	6,63	4,73	$U=7,00$, $P>0,05$

(Ort.)			
Biçimbirimlerde	6,75	4,00	U=6,00, P>0,05).
OSU (Ort.)			

Bir başka Mann Whitney U testi ise iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip üç kişilik grupla yine iki dilli olup normal dil gelişimine sahip sekiz kişilik grubu **sözcüklerde ortalama sözcü uzunluğunu (OSU)** karşılaştırmak için yapılmıştır. Bu karşılaştırmaların sonucunda iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcılar (X=4,73), yine iki dilli olup normal dil gelişimine sahip katılımcılara göre daha başarısız bulunmuştur (X=6,63). İki grup arasında gözlenen bu ortalama farkı, ne var ki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (U=7,00, P>0,05).

Yapılan Mann Whitney U testi ile, iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip üç kişilik grupla yine iki dilli olup normal dil gelişimine sahip sekiz kişilik grubu **biçimbirimlerde ortalama sözcü uzunluğu (OSU)** açısından karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmaların sonucunda iki dilli olup normal dil gelişimine sahip katılımcılar (X=6,75), yine iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip katılımcılara göre daha başarılı bulunmuştur (X=4,00). Ancak, iki grup arasında gözlenen bu ortalama farkı, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (U=6,00, P>0,05).

4.5. Anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların Peabody Resim Kelime Testi puanlarına göre belirlenen yaş eşdeğerliklerinde biçimbirimlerde osu ve sözcüklerdeki osu değerleri farklılaşıyor mu?

Çalışmanın bu sorusunun yanıtı için iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip grubun, uygulanan Peabody Resim Kelime Testi'nden aldıkları puanlara göre SALT programında, yaş eşdeğerlikleri belirlenmiş ve bu yaş eşdeğerlikleri eşlenmiş grubun sözcüklerde ve biçimbirimlerde OSU değerleri Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Çizelge 4.7. İki Dilli ÖDB’li Sözcük Dağarcığı Yaş Eşdeğeri Eşlenmiş Grubun Biçimbirimlerde OSU ve Sözcüklerde OSU Değerlerinin Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ile Karşılaştırıldığı Çizelge

				Biçimbirimlerde OSU		Sözcüklerde OSU	
				Ortalama	SS	Ortalama	SS
İki Dilli ÖDB’li Sözcük Dağarcığı Yaş Eşdeğeri Eşlenmiş Grup				4.73	0.26	2.62	0.005

Anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip Peabody yaş eşdeğerlerine göre oluşturulmuş grubun biçimbirimlerde OSU ve sözcüklerde OSU değerleri Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmanın sonucunda bahsedilen grubun katılımcılarının biçimbirimlerde OSU ortalamalarının 4.73 olduğu görülmüştür. ($X=4.73$, $SS=0.26$), yine aynı grubun sözcüklerde OSU ortalamaları ise 2.62 olarak hesaplanmıştır. ($X=2.62$, $SS=0.005$). Grubun sözcüklerde OSU ortalamaları biçimbirimlerde OSU ortalamalarından küçüktür. Ancak, iki grup arasında gözlenen bu ortalama farkı, istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($P>0,05$).

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu çalışmada anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların dilbilgisel (morfo-sentaktik) özelliklerinin profilini çıkarmak, bu özelliklerin anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli normal dil gelişimine sahip çocuklar ve anadili Türkçe olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların dilbilgisel (morfosentaktik) özelliklerinden hangi açılardan farklılaştığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu bağlamda ise bahsedilen hedeflere ulaşmak için bazı basamaklar izlenmiştir. İlk olarak bu üç grubun dilbilgisel özelliklerinin belirlenmesi amacıyla TODİL tüm alt testleriyle tüm katılımcılara uygulanmış ve aynı bağlamda tüm katılımcılardan doğal dil örneği alınıp sözcüklerde ve biçimbirimlerde ortalama sözce uzunlukları hesaplanmış ve 3 grubun sağladığı tüm sonuçlar birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Gerekli analizlerin yapılmasıyla elde edilen tüm bulgular tartışma bölümünde ele alınacaktır.

5.2. Tartışma

Çalışmanın amacı doğrultusunda anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfolojik ve sentaktik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla bu grup anadili Türkçe olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip ve anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip iki dilli çocuklarla bahsedilen özellikler bakımından karşılaştırılmıştır.

Analiz sonuçlarının ışığında, anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip grubun TODİL'in dinleme alt testi hariç tüm alt testlerinde diğer iki gruptan daha düşük puanlar aldıkları saptanmıştır. Tüm alt testlerde en yüksek puan alan grup anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli normal dil gelişimine sahip gruptur. TEDİL'in uygulandığı anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocuğun ifade edici alt testinden aldığı puanın bozukluk olarak adlandırılabilen bir gerilik sergilediği de görülmüştür. Özetle anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların oluşturduğu grup, dilbilgisel özelliklerinin belirlenmesi için ilk aşama olan TODİL alt testlerinde diğer iki gruba göre daha düşük puanlara ulaşmışlardır. Bozukluk ve KG (Kontrol Grubu)'nun belirlenmesi açısından bu bulgu önemli nitelikler taşımaktadır.

Çalışmanın ikinci bulgusu için, anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların oluşturduğu grup ve anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocukların oluşturduğu grup morfoloji alt testi, cümle tekrarı alt testi, sözcüklerde OSU ve biçimbirimlerde OSU özellikleri bakımından birbirleriyle karşılaştırıldıklarında karşılaştırılan tüm özelliklerde anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların ana dili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli çocuklardan daha geri oldukları saptanmıştır. Ama bu sonuç istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. ($P > .05$) Bu durum, araştırmanın ikinci bulgusu olarak alanyazınla benzerlikler sergilemektedir. Yapılan çalışmalar, iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocuklardan morfosentaktik bağlamda anlamlı bir geriliğe sahip olmadıklarını, yalnızca kendilerine ait karakteristik dilbilgisel özellikler sergilediklerini, bu özelliklerin de etkileşimde olan iki dilin dillerarası etkileşimle açıklanabileceğini vurgulamaktadır (Paradis vd., 2003'den aktaran Paradis, 2007). Yakın bulgular Crutchler, Conti-Ravasdey, Botting (1997) yaptıkları çalışmayla da ortaya konmuştur. Bahsedilen çalışma özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların özgül dil bozukluğuna sahip tek dilli akranlarından birçok dilbilgisel açıdan farklılaştığını fakat bu farklılaşmanın onların dilbilgisel bağlamda akranlarından daha geri özelliklerin sergilendiği bir profile sahip oldukları sonucuna varmak için yetersiz olduğunu, değerlendirme aşamalarında kullanılan standart testlerin iki dilli çocuklar açısından duyarsız olma durumunun bu farklılaşmaya neden olabileceğini vurgulamışlardır. Ne yazık ki, bu çalışma sürecinde iki dilli çocukların değerlendirilmelerine yönelik kullanılacak başka (iki dilliliğe duyarlı) değerlendirme araçlarının olmaması nedeniyle araştırma sorularının yanıtları için fikir verebileceği düşünüldüğünden standart testler kullanılmıştır.

Ayrıca, OSU değerlerinin de yapılan karşılaştırmanın istatistiksel bağlamda anlamsız sonuç vermesi ($P > .05$) durumu da alanyazınla örtüşmektedir. Paradis vd. (2006), iki dilli ve tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların dilbilgisel özelliklerini doğal dil örneği olarak inceledikleri çalışmalarında iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfosentaktik bağlamda tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip akranlarından farklılaştıklarını ama bu farklılığın onların tek dilli akranlarından daha kötü bir morfosentaktik profillerinin olduğu sonucuna varmak için yetersiz olduğunu vurgulamışlardır (Paradis vd, 2006'dan aktaran Paradis, 2007). Ek olarak,

Bedore, Pena (2008) İspanyolca (Hernandez, Pina, 1984), İtalyanca (Bottari, vd, 1994; Caselli, 1993), ve Japonca (Clancy, 1985) gibi diğer çeşitli dillerde yapılmış olan ilk çalışmaların da, evrensel benzerliklere rağmen iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfosentaktik profillerinin ve edinim sıralarının değiştiğini fakat bu değişimlerin tek dilli bozukluk sahibi çocuklardan farklı olabileceğine dair bulguların yokluğundan bahsetmişlerdir. Çünkü iki dillilik bağlamında etkileşimde olan dillerin dilbilgisel özelliklerinin ve dillerarası etkileşimlerinin iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocuklardaki bu morfosentaktik farklılaşmayı etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Pena, Bedore, 2008). Aynı şekilde Gilliam, vd. (2013) iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların morfosentaktik problemler yaşadıklarını ama bu problemlerin tek dilli akranlarından anlamlı derecede farklılaşmadığını vurgulamışlardır. Bu farklılıkların, iki dilli çocukların, değerlendirme aşamasında iki dilliliğe duyarlı, ideal değerlendirmelerden geçmemeleri nedeniyle ortaya çıkabileceğini vurgulamışlardır. Bu bulgu Chilla, Bebur (2010) tarafından anadili Almanca Türkçe olan iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip ve anadili Almanca olan tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukları inceledikleri çalışmalarının bulgularıyla da örtüşmektedir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu için, anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların oluşturduğu grup, anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip iki dilli çocukların oluşturduğu grupta sözcüklerde OSU ve biçimbirimlerde OSU değerleri bakımından karşılaştırıldığında her iki OSU türünde de anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip çocukların oluşturduğu grup, anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip çocukların oluşturduğu gruptan daha geri bir profil sergilemiştir. Fakat bu durum istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. ($P >,05$) Bu durum beklenmedik bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Çünkü hedef iki gruptan birinde dil bozukluğu olduğu yapılan standart test sonuçlarıyla ortadadır. Fakat, Ege, vd. (1998) OSU'nu, çocukların dil özelliklerinin, ürettikleri morfem sayılarının sözce sayılarına bölünmesiyle, kabaca ölçülmesi olarak tanımlamışlardır. Ayrıca, Ege (2006) alınan doğal dil örneğinde en az 100 anlamlı sözce üretiminin gerekliliğini vurgulamıştır. Ek olarak, Parker, Brorson, (2008) çocuğun ürettiği sözce sayılarının onun dil özelliklerini temsil edebilmesi için en az 50-100 sözce aralığında olması gerektiğini savunmuşlardır. Çalışmanın ilgili bulgusuna bakılacak olursa, çocukların standart test sonuçlarının onların bozukluk denilecek bir farklılığa

sahip olduğunu belirlemiş olmasına rağmen OSU ortalamalarının normal dil gelişimine sahip iki dilli akranlarından istatistiksel bağlamda anlamlı bir farka sahip olmaması durumunun, dil çıktılarındaki sınırlılık nedeniyle hedeflenen sözce uzunluğuna ulaşamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir diğer etmen olarak da çalışmaya yalnızca 3 iki dilli dil bozukluğuna sahip çocuğun katılmış olması gösterilebilir.

Son olarak anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların PEABODY Resim Kelime Testinde elde ettikleri yaş eşdeğerliklerinin biçimbirimlerinde OSU ve sözcüklerde OSU değerlerinin karşılaştırılması sonucu bahsedilen grubun sözcüklerde OSU değerlerinin ortalaması biçimbirimlerde OSU değerlerinin ortalamasından küçük bulunmuştur. Fakat bu bulgu istatistiksel bağlamda anlamsızdır. ($P > .05$)

Özetle, çalışmada karşılaştırılan 2 grubun (iki dilli ve tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip) incelenilen tüm özellikleri için istatistiksel farklılıkların tespit edilemediği bulgularla sabittir. Bu çıkarım alanyazınla örtüşmektedir. Diğer tüm değişkenlerin göz önünde bulundurulup yapılan değerlendirmeler, iki dilli özgül dil bozukluğu olan çocukların tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip olan akranlarından avantajlı ya da dezavantajlı oldukları noktalar yoktur (Paradis, vd., 2003'den aktaran Kohrent, 2011). Çünkü iki dilli özgül dil bozukluğuna sahip çocukların dil özellikleri tek dilli özgül dil bozukluğuna sahip akranlarından farklılaşmakta ama bu farklılık bozukluğun şiddetini etkileyebilecek anlamlılığa sahip değildir.

5.3. Öneriler

1. Çalışma anadili Türkçe-Kürtçe olan normal dil gelişimine sahip 8 iki dilli çocuk, anadili Türkçe Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip 3 iki dilli çocuk ve anadili Türkçe olan özgül dil bozukluğuna sahip 3 tek dilli çocuk olmak üzere 14 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki çalışmalarda katılımcı sayılarını artırılması genellenebilirlik açısından önerilmektedir.

2. Çalışmada anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli çocukların Türkçe özellikleri incelenmiştir. Daha sonraki çalışmalarda Kürtçe diline ait özelliklerin incelenmesi her iki dilde de bozukluğun tespit edilip birbiriyle kıyaslanmaları açısından önerilmektedir.

3. Katılımcılar okul çağı (5;00-9;11) yaş aralığından seçilmiştir. Daha sonraki çalışmalarda katılımcı yaşlarının okulöncesi dönemden seçilerek o yaş aralığındaki dilbilgisel özelliklerin incelenmesi önerilmektedir.

4. Çalışmada anadili Türkçe-Kürtçe olan özgül dil bozukluğuna sahip iki dilli çocukların morfolojik ve sentaktik özellikleri betimlenmeye çalışılmıştır. Daha sonraki çalışmalarda dilin diğer bileşenlerindeki özelliklerinin araştırılması önerilmektedir. Böylelikle dilin diğer bileşenlerindeki problemler de betimlenebilecektir.

5. Çalışma, Kürtçe diline ait değerlendirme testlerine olan ihtiyacı ortaya koyduğu için gerekli ölçüm araçlarının ivedilikle geliştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Acarlar, F., Miller, J. F., Johnston J.R. (2006). Systematic Analysis of Language Transcripts (SALT). Turkish (Version 9) (Computer Software), Language Analysis Lab, University of Wisconsin-Madison. (Distributed by the Turkish Psychological Association).

Armon-Lotem, S. (2012). Introduction: Bilingual children with SLI—the nature of the problem. *Bilingualism: Language and Cognition*, 15(01), 1-4.

Bedore, L. M., & Pena, E. D. (2008). Assessment of bilingual children for identification of language impairment: Current findings and implications for practice. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11(1), 1-29.

Bhatia, T. K., & Ritchie, W. C. (Eds.). (2008). *The handbook of bilingualism*. John Wiley & Sons.

Bol, G., and Kuiken, F., (1990). Grammatical Analysis of Developmental Language Disorders - a Study of the Morphosyntax of Children with Specific Language Disorders, with Hearing Impairment and with Downs-Syndrome. *Clinical Linguistics & Phonetics* 4:77-86

Bohnacker, U., Lindgren, J., & Öztekin, B. (2016). Turkish-and German-speaking bilingual 4-to-6-year-olds living in Sweden: Effects of age, SES and home language input on vocabulary production.

Cenoz, J. (2005). *The Handbook of Bilingualism*.

Crutchley, A., Botting, N., & Conti-Ramsden, G. (1997). Bilingualism and specific language impairment in children attending language units. *European Journal of Disorders of Communication*, 32(2), 267-276.

Crutchley, A., Conti-Ramsden, G., & Botting, N. (1997). Bilingual children with specific language impairment and standardized assessments: Preliminary findings from a study of children in language units. *International Journal of Bilingualism*, 1(2), 117-134.

De Groot, A. M. (2011). *Bilingual cognition: An introduction*. Psychology Press.

De Jon, S., De Jon, N., & de Jong, J. (2015). *Assessing multilingual children: Disentangling bilingualism from language impairment* (Vol. 13). Multilingual matters.

De Jon, S., De Jon, N., & de Jong, J. (2015). *Assessing multilingual children: Disentangling bilingualism from language impairment* (Vol. 13). Multilingual matters.

Duman, T. Y., Blom, E., & Topbaş, S. (2015). At the intersection of cognition and grammar: deficits comprehending counterfactuals in Turkish children with specific language impairment. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 58*(2), 410-421.

Engel de Abreu, P. (2014). Multilingualism and Specific Language Impairment.

Elyasi, M., Sharifi, S., & Karimipour, A. (2013). A functional description of the narratives produced by kurkish-persian bilinguals. *Asian Journal of Social Sciences and Humanities, 2*.

Farhadian, M., Abdullah, R., Mansor, M., Redzuan, M. A., Gazanizadand, N., & Kumar, V. (2010). Theory of mind in bilingual and monolingual preschool children. *Journal of Psychology, 1*(1), 39-46.

Genesee, F., Paradis, J., & Crago, M. B. (2004). *Dual language development & disorders: A handbook on bilingualism & second language learning, Vol. 11*. Paul H Brookes Publishing.

Gillam, R. B., Peña, E. D., Bedore, L. M., Bohman, T. M., & Mendez-Perez, A. (2013). Identification of specific language impairment in bilingual children: I. Assessment in English. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 56*(6), 1813-1823.

Gutiérrez-Clellen, V. F., Simon-Cerejido, G., & Wagner, C. (2008). Bilingual children with language impairment: A comparison with monolinguals and second language learners. *Applied Psycholinguistics, 29*(1), 3.

Güven, S. (2009). Erken Dil Gelişimi Testi- Üçüncü Edisyon'un [Test Of Early Language Development-Third Edition (TELD-3)] Türkçeye Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlik Ön Çalışması. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dil ve Konuşma Terapistliği Anabilim Dalı.

Güven, S. (2014). İki dil testinin (tedil ve todil) tipik ve anormal dil gelişimi gösteren çocuklarda ayırt ediciliğinin incelenmesi. Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dil ve Konuşma Terapistliği Anabilim Dalı.

Hakansson, G., Salameh, E. K., & Nettelbladt, U. (2003). Measuring language development in bilingual children: Swedish-Arabic children with and without language impairment. *Linguistics*, 41(2; ISSU 384), 255-288.

Iluz-Cohen, P., & Walters, J. (2012). Telling stories in two languages: Narratives of bilingual preschool children with typical and impaired language. *Bilingualism: Language and Cognition*, 15(01), 58-74.

Jacobson, P. F., & Schwartz, R. G. (2002). Morphology in incipient bilingual Spanish-speaking preschool children with specific language impairment. *Applied Psycholinguistics*, 23(01), 23-41.

Kilgore, N. (2011). Vocabulary acquisition in bilingual children: Are they more delayed in English than their monolingual peers? Does this depend on input of language?. *The Plymouth Student Scientist*, 4(1), 206-239.

Kohnert, K., Windsor, J., & Ebert, K. D. (2009). Primary or “specific” language impairment and children learning a second language. *Brain and language*, 109(2), 101-111.

Kohnert, K. (2010). Bilingual children with primary language impairment: Issues, evidence and implications for clinical actions. *Journal of Communication Disorders*, 43(6), 456-473.

Maviş, İ., Tunçer, M., & Gagarina, N. (2016). Macrostructure components in narrations of Turkish–German bilingual children. *Applied Psycholinguistics*, 37(01), 69-89.

Orgassa, A., & Weerman, F. (2008). Dutch gender in specific language impairment and second language acquisition. *Second Language Research*, 24(3), 333-364.

Paradis, J., Crago, M., Genesee, F., & Rice, M. (2003). French-English Bilingual Children With SLI How Do They Compare With Their Monolingual Peers?. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 46(1), 113-127.

- Paradis, J. (2007). Bilingual children with specific language impairment: Theoretical and applied issues. *Applied Psycholinguistics*, 28(03), 551-564.
- Paradis, J. (2010). The interface between bilingual development and specific language impairment. *Applied Psycholinguistics*, 31(02), 227-252.
- Paradis, J. (2004). The relevance of specific language impairment in understanding the role of transfer in second language acquisition. *Applied Psycholinguistics*, 25(01), 67-82.
- Paradis, J., Rice, M. L., Crago, M., & Marquis, J. (2008). The acquisition of tense in English: Distinguishing child second language from first language and specific language impairment. *Applied Psycholinguistics*, 29(04), 689-722.
- Paul, R., (2001). *Language Disorders from Infancy Through Adolescence: Assessment and Intervention*, Missouri, Mosby.
- Reed, V. A., (2005). *An Introduction to Children With Language Disorders*, Pearson, Boston. 220-250
- Restrepo, M. A., & Kruth, K. (2000). Grammatical characteristics of a Spanish-English bilingual child with specific language impairment. *Communication Disorders Quarterly*, 21(2), 66-76.
- Rothweiler, M., Chilla, S., & Clahsen, H. (2012). Subject–verb agreement in specific language impairment: A study of monolingual and bilingual German-speaking children. *Bilingualism: Language and Cognition*, 15(01), 39-57.
- Samar, R. G., & Akbari, M. (2012). A language teacher in the haze of bilingual aphasia: A Kurdish-Persian case. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 32, 252-257.
- Shokouhi, H., & Hemati, A. (2014). Use of Reference in the Narratives of Kurdish-Persian Bilingual Children. *US-China Education Review*, 848.
- Topbaş S., Güven, S. (2013). *TELD-3:T Test of Early Language Development- Third Edition: Turkish. TEDİL Türkçe Erken Dil Gelişim Testi Kullanım Kılavuzu*. Detay Yayıncılık: Ankara. 7-9.

Verhoeven, L., Steenge, J., & van Balkom, H. (2012). Linguistic transfer in bilingual children with specific language impairment. *International journal of language & communication disorders*, 47(2), 176-183.

Verhoeven, L. (2007). Early bilingualism, language transfer, and phonological awareness. *Applied Psycholinguistics*, 28(03), 425-439.

Verhoeven, L., Steenge, J., & van Balkom, H. (2011). Verb morphology as clinical marker of specific language impairment: Evidence from first and second language learners. *Research in Developmental Disabilities*, 32(3), 1186-1193.

Verhoeven, L., Steenge, J., & van Balkom, H. (2011). Verb morphology as clinical marker of specific language impairment: Evidence from first and second language learners. *Research in Developmental Disabilities*, 32(3), 1186-1193.

Weiss, D., & Dempsey, J. J. (2008). Performance of bilingual speakers on the English and Spanish versions of the Hearing in Noise Test (HINT). *Journal of the American Academy of Audiology*, 19(1), 5-17.

EKLER

EK 1: PEDIATRİK AİLE GÖRÜŞME FORMU

Kimlik Bilgileri:

Değerlendirme Tarihi:

Adı Soyadı:

Doğum Tarihi:

Cinsiyeti:
(şehir)

Doğum Yeri:

Değerlendiren:.....

Pre-natal/Peri-natal Dönemlerine ait bilgiler:

Akraba evliliği var mı?

Evet:

Hayır:

Doğum yeri:

Hastane:

Ev:

Hamilelik süresi: (hafta+gün)

Doğum öncesi ve sırası anne ilaç aldı mı?

Evet:

Hayır:

Evetse, ilacın adı:

Annenin kaçınıcı hamileliği:

Annenin kaçınıcı doğumu:

Annenin hamilelik süresince sağlık durumu nasıldı?:

Varsa, geçirilen hastalıklar:

Doğum türü:

Doğum süresi ortaya çıkan güçlükler:

Ters Doğum: .....

Anestezi:.....

Sarıklık:.....

Normalden uzun doğum süresi:.....

Mekonyum aspirasyonu:.....

Çocuk doğum sırasında oksijensiz kaldı mı? (Morarma? Hemen ağlamama)

Evet:

Hayır:

Diğer zarar verici durumlar: (perinatal dönemde çocuğu etkileyecek olumsuzluklar- düşürme-travmatik olay, vb)

Post-natal döneme ait bilgiler:

Doğum sonrası ortaya çıkan güçlükler

Sarılık:..... Konvülsiyon:..... Sepsis: .....
Solunum güçlüğü..... Beslenme güçlüğü:.....

Çocuk doğumdan kaç gün sonra hastaneden çıkarıldı? (hastanede kalmasını zorunlu kılacak medikal bir sorun yaşandı mı?)

Medikal Öykü:

Çocuğun sağlık öyküsü:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Çocuğunuz kulak enfeksiyonu geçirdi mi? Evet: .....

Hayır:.....

Kaç kez?:.....

Çocuğunuzun herhangi bir işitme sorunu var mı? Evet: .....

Hayır:.....

Açıklama:.....

Sürekli ilaç kullanması gerektiği bir medikal rahatsızlık var mı?

Evet: Hayır:

Evetse,

nedir?.....

Dil-Konuşma ve Bilişsel süreç öyküsü:

Ailede-yakın akrabalarda dil ve konuşma problemi olan kimse var mı?

Evet: Hayır:

Varsa kim? Hala devam ediyor mu?

.....

Babıldamaya (agulamaya) başladığı

ay:.....

Muhtemel konuşmaya başlama

yaşı:.....

Şu anda üretebildiği anlamlı sözcük

sayısı?:.....

Şu anda cümle kurabiliyor mu? Kaç kelimelik

cümleler?:.....

Söylenileni anlayabiliyor

mu?.....

Yürümeye başladığı

yaş:.....

.....

Kaba veya ince motor becerilerinde sıkıntısı var mı?

.....

Çocuğunuz özbakım becerilerinden aşağıdakilerden hangisini gerçekleştirmektedir?

Beslenme

() yardımcı

()yardımsız

Tuvalet alışkanlığı

() yardımcı

()yardımsız

Giyinme Becerisi

() yardımcı

()yardımsız

İletişim süresince göz kontağı kurmaktan kaçınır.

Evet: .....

Hayır:.....

Üzüntü, sevinç, coşku, hayal kırıklığı, istek, şikayet, ihtiyaç gibi duyguları ifade etme çabasına girer. (sözel-sözel olmayan yollarla)

Evet:

..... Hayır:.....

Alışkanlıklarından vazgeçemez.

Evet: .....

Hayır:.....

EK 2: ÇİFTDİLLİLİK ANKETİ (Topbaş, vd., 2013)

2. Çocuğun öyküsü: Dil vb.

2.1 Çocuğunuz ilk sözcüklerini ne zaman söyledi? _____ Hangi dildeydi

_____

Bu sözcükler nelerdi?

_____

2.2 Çocuğunuz ilk cümlelerini kurduğunda kaç yaşındaydı? _____ Hangi dildeydi?

_____

Örneklendirir misiniz?

_____

2.3 3-4 yaşından önce çocuğunuzun Türkçe dil gelişimiyle ilgili şüpheniz var mıydı?

_____

Evetse açıklayınız

_____

3-4 yaşından önce çocuğunuzun Kürtçe dil gelişimiyle ilgili şüpheniz var mıydı?

_____

Evetse açıklayınız.

_____

2.4 Çocuğunuz her bir dille ilk etkileşime girdiğinde kaç yaşındaydı?

	Yaş (yıl-ay şeklinde)		Yaş (yıl-ay şeklinde)
Evde konuşulan dil(belirtin)		Diğer (belirtin)	
Yaşadığınız çevrede konuşulan dil (belirtin)		Diğer (belirtin)	

2.6 Genel olarak, 4 yaşından önce çocuğunuz hangi dile ne kadar maruz kaldı:

	0 Hiçbir zaman	1 Nadiren	2 Bazen	3 Genellikle	4 Çok sık/Her zaman
Evde konuşulan dil (belirtin)					
Yaşadığınız çevrede konuşulan dil					
Diğer (belirtin)					

2.7 Bu maruz kalma durumu hangi bağlamda ve kaç yaşında (4 yaşından önce) başladı (uygun hürelere yaş yazın)?

	Evde konuşulan dil (belirtin)	Yaşadığınız çevrede konuşulan dil	Diğer
a. Anne			
b. Baba			
c. Büyükanne/baba			
d. Bakıcı/ dadı			
e. Diğer yetişkinler (belirtin)			
f. Kardeşler			
g. Anaokulu/ kreş			
h. Çocuk yuvası			

3. Şu anki becerileri

	Evde konuşulan dil (belirtin)	Yaşadığınız çevrede konuşulan dil	Diğer (Açıklayınız)
3.1 Aynı yaştaki diğer çocuklarla kıyaslandığında, çocuğunuzun kendisini .....de nasıl ifade ettiğini düşünüyorsunuz?			
3.2 Aynı yaştaki diğer çocuklarla kıyaslandığında, çocuğunuzun doğru cümleler kurmada sorun yaşadığını düşünüyor musunuz? Açıklayınız.			

3.3 Çocuğunuzun kendini .....de ifade etme becerisinden memnun musunuz? Her zaman?			
3.4 Çocuğunuz .....de iletişim kuramadığında hayal kırıklığı yaşıyor mu?			
3.5 Çocuğunuzun sadece ..... konuşan yaşıtıyla aynı konuştuğunu düşünüyor musunuz?			
S			

4. Dil Bileşenlerine dair

4.1. **Geçmişte** iki dilden birisinde bir gerilik olduğuna dair işaret bulunuyor muydu? Sözcük dağarcığı, cümle uzunluğu, cümle kurma becerileri, fonolojik becerilerine dair bilgi. *(Bunlar aile ya da öğretmene açıklanacak örneklerle)*

4.2. **Şuanda** iki dilden birisinde bir gerilik olduğuna dair işaret bulunuyor mu? Sözcük dağarcığı, cümle uzunluğu, cümle kurma becerileri, fonolojik becerilerine dair bilgi.

4.3. İki dilde de uygun uzunlukta cümleler kurabiliyor mu? Eğer bir sıkıntı varsa nasıl bir problem bunu açıklar mısınız örnekle?

4.4. Uygun sözcükler seçebiliyor mu? Seçemiyorsa ne gibi sıkıntılar gösteriyor.

4.5. Sözcük dağarcığı her iki dilde de yeterli mi sizce?

4.6.Söyledikleri anlaşılıyor mu? Siz ne kadar anlıyorsunuz arkadaşları/yakın akrabalar ne kadarını anlıyor? Ne tür problemler görüyorsunuz?

4.7.Çocuğunuzun bir sohbet veya hikayebaşlatma, sürdürme ve bitirme davranışlarında bir sıkıntı seziyor musunuz? Nelerdir?

4.8.Çocuğunuz ortama, kişiye ve zamana göre dil tercihi yapıyor mu? Açıklayınız.

4.9.Bu seçim anlık mı oluyor yoksa iletişimin en başında mı bir dili tercih edip bitene kadar o dili kullanıyor? Örneklendiriniz?

4.10.Çocuğunuzun yaptığı dil terciği hangi ortam ya da kişilere göre değişiyor? Açıklayınız.

EK 3: ÇALIŞMA ONAM FORMU

Sevgili Aileler, Öğretmenler,

Dil ve konuşma problemleri çocukların hayatlarını birçok açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Bu problemlerin çözülmesi ve çocuklarımızın birçok bağlamda daha rahat bir hayat yaşamaları için çeşitli akademik çalışmalar yapılmaktadır. Bunlardan biri de şu an izninizi istediğimiz, anadili Türkçe-Kürtçe olan iki dilli çocuklar ve anadili Türkçe olan tek dilli çocukların dilbilgisel problemlerinin profilini çıkarmak ve birbirleriyle karşılaştırıp ne tür farkların olduğunu tespit etmek amacıyla Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü öğretim üyelerinden Yard. Doç. Dr. O. Selçuk Güven ve yüksek lisans öğrencisi Seda Esersin tarafından yürütülen bu çalışmadır.

Çalışma çerçevesinde çocuklarınıza uygulanacak değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar isimler kullanılmaksızın sadece ortalamaları alınarak çalışmada kullanılacaktır. Çocuklarınızın kişisel bilgileri tamamen saklı tutulacaktır. Ortalama 1-1.30 saat sürecek uygulama boyunca istediğiniz her an çalışmadan geri çekilebileceksiniz.

Bu çalışma için çocuklarınızı değerlendirme sürecine onay veriyorsanız lütfen aşağıdaki ilgili yere kişisel bilgilerinizi yazıp formu imzalayınız.

Saygılarımızla,

Arş. Gör. Seda ESERSİN & Yard. Doç. Dr. Orhan Selçuk Güven

VELİ;	Çocuğun;
Ad Soyad:.....	Ad Soyad: .....
İmza:	Yaş: .....

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Seda ESERSİN
Yabancı Dil : İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı : Ankara,1990
E-posta : sedaesersin@gmail.com

Eğitim Gecmisi:

2003-2007, Atatürk Anadolu Öğretmen Lisesi

2007-2012, Anadolu Üniversitesi, İngiliz Dili Eğitimi

2013-2017, Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Dil ve Konuşma Terapisi Anabilim Dalı

Bildiriler:

Cengiz, D. U., Esersin S., Kılıç M., Torun, T., Karababa, E., (2017). Mutasyonel Falsetto ve Müdahale Yöntemleri. 9. *Larengoloji Kongresi*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir (Poster Bildiri).

Cengiz, D. U., Esersin S., Kılıç M., Torun, T., Karababa, E., (2017). Disfoni. 9. *Larengoloji Kongresi*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir (Poster Bildiri).

Cengiz, D. U., Esersin S., Kılıç M., Torun, T., Karababa, E., (2017). Guatr Cerrahisi Sonrası Gelişen Ses Kalitesi Bozukluğu. 9. *Larengoloji Kongresi*, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir (Poster Bildiri).

Bilimsel Faaliyetleri:

- Kayıkçı, M.E. (2014). Velofarengal Yetmezlikte Değerlendirme ve Terapi. 7. Ulusal Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, Ekim 2014 Ankara.
- Weidner, M. (2014). Stuttering Treatment: Overall Communication Approaches in Children. Anadolu Üniversitesi DİLKOM, Mayıs, Eskişehir.
- Louis, K. (2014). Stuttering Treatment: Stuttering Modification of Severe Stuttering in Adults. Anadolu Üniversitesi DİLKOM, Mayıs, Eskişehir.
- 7. Ulusal Odyoloji ve Konuşma Bozuklukları Kongresi, Ekim 2014, Rixos Grand Hotel, Ankara

Kayıt Tarihi: 13.10.2015

Protokol No: 22395

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	BAP Projesi –Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sağlık Bilimleri
BAŞLIK:	Tek Dilli ve İki Dilli Konuşan Dil Bozukluğuna Sahip Çocukların Dilbilgisel Özelliklerinin Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Yrd. Doç. Dr. Orhan Selçuk GÜVEN
TEZ YAZARI:	Seda ESERSİN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	–
KARAR:	Olumlu

ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Aydın AYBAR
Rektör Yardımcısı / Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Hayrettin TÜRK
Fen Bil.(Fen Fak.)

Prof. Dr. Yusuf ÖZTÜRK
Sağlık Bil.(Ecz. Fak.)

Prof. Dr. Esra CEYHAN
Eğitim Bil. (Eğitim Bil. Ens.)

Prof. Dr. Kemal YILDIRIM
Sos. Bil.(İkt. ve İd. Bil. Fak.)

Doç. Dr. Münevver ÇAKI
Güz. San. (Güz. San. Fak.)

İMZA/ TARİH

29.01.2016

(Handwritten signature)
Hayrettin Türk

(Handwritten signature)
E. ASL

(Handwritten signature)
Kemal Yıldırım

(Handwritten signature)
M. ÇAKI